

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
VĒSTURES UN FILOZOFIJAS FAKULTĀTE
VĒSTURES UN ARHEOLOĢIJAS NODAĻA

Vēstures bakalaura studiju programmas

3. kursa studente

Beāte Poikāne

stud. apl. Nr. bp18015

**LATVIJAS NACIONĀLO PARTIZĀNU KUSTĪBA LATVIJAS
PSR HISTORIOGRĀFIJAS ATSPoguĻojumā
BAKALaura DARBS**

Darba zinātniskais vadītājs

Dr. hist. Docents

Jānis Ņeruss

RĪGA 2021

SATURS

ANOTĀCIJA	3
ANNOTATION	4
APZĪMĒJUMU SARAKSTS.....	5
IEVADS.....	6
AVOTU UN LITERATŪRAS APSKATS.....	8
1. NACIONĀLO PARTIZĀNU KUSTĪBAS CĒLOŅI UN IZPAUSMES	12
2. PARTIZĀNU KUSTĪBAS CĒLOŅU ATTĒĻOJUMS LATVIJAS PSR LITERATŪRĀ	17
3. PARTIZĀNU GRUPU DARBĪBAS RAKSTUROJUMS	23
3.1. Juhņeviča grupas – LTSpA darbības raksturojums	34
4. VDK UN RIETUMU IZLŪKDIENESTU LOMA PARTIZĀNU KUSTĪBĀ	40
SECINĀJUMI	46
AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS	48

ANOTĀCIJA

Bakalaura darba “Latvijas nacionālo partizānu kustība Latvijas PSR historiogrāfijas atspoguļojumā” mērķis ir noskaidrot bruņotās pretošanās kustības interpretāciju Latvijas PSR literatūrā.

Pētījuma gaitā tika noskaidrots, ka bruņotās pretošanās kustības attēlojums padomju laika literatūrā lielākoties ir fragmentārs un stipri ideologizēts. Tekstos vērojami tīši noklusējumi un faktu neatbilstība reālajiem vēstures notikumiem. Tuvojoties atmodas periodam, iedzīvotāju izglītošanas nolūkā tika mēģināts apzināt notikumus, kuri risinājās pēckara Latvijas PSR teritorijā. Neskatoties uz publikāciju skaita palielināšanos, kurā skarta nacionālās pretošanās kustības tematika, autori joprojām pauda nostāju tā, kā prasīja tā laika cenzūra. Padomju laika autoru uzskatus attiecībā uz partizānu kustību pēckara Latvijas teritorijā ietekmēja galvenokārt Latvijas PSR pastāvošā ideoloģija un padomju varas iekārta Latvijā.

ANNOTATION

The aim of the Bachelors paper „Guerilla warfare in Latvia as shown in Latvian SSR historiography”: determine the interpretation of the armored resistance movement in Latvian Soviet literature.

The research will uncover the overly ideologized portrayal of the armored resistance movement in Latvian Soviet literature. The presence of intentional concealment and the factual disparity is often seen in texts. There’s also show deliberate defaults and inconsistencies of facts with real historical events. As the awakening period approached, there was an attempt to know more about the events that took place in the post-war territory of the Latvian SSR in order to educate the local population. Despite the increase in the number of publications dealing with the subject of the national resistance movement, the authors still expressed their position as required by the soviet censorship of that period.

The opinions of Soviet authors about postwar guerilla warfare in the territories of Latvia were mainly influenced by the existing ideology and state power of Soviet Latvia.

APZĪMĒJUMU SARAKSTS

ASV – Amerikas savienotās valstis

CIP – Centrālā izlūkošanas pārvalde

IeTK – Iekšlietu tautas komisariāts

LNPA – Latvijas nacionālo partizānu apvienība

LPSR – Latvijas padomju sociālistiskā republika

LTS(p)A – Latvijas tēvzemes sargu (partizānu) apvienība

PSRS – Padomju sociālistisko republiku savienība

SA – Sarkanā armija

SIS – Slepenās izlūkošanas dienests (angl. Secret Intelligence Service)

t.s. – tā saucamais

u.c. – un citi

utt. – un tā tālāk

VDK – Valsts drošības komiteja

IEVADS

1944. gadā, frontes līnijai atkāpjoties uz Rietumiem, Latviju reokupēja Sarkanā armija. Līdz ar padomju okupāciju Latvijas teritorijā norisinājās sovjetizācija, jeb dzīvesveida pakārtošana pēc PSRS parauga. Sovjetizācija skāra visas dzīves jomas – izglītību, kultūru, zinātņi, kā arī ikdienas dzīvi. Padomju ideoloģija balstījās uz visa ‘vecā’ iznīcināšanu, tā vietā radot jaunu proletārisku kultūru. Par galveno mērķi tika noteikta jebkādu nacionālisma izpausmju likvidēšana, tajā skaitā arī pirmskara Latvijas Republikas kultūrvēsturisko vērtību, tradīciju u.c., sabiedrībā; kā arī latviešu tautas apliecinošās identitātes noliegšana. Lai sekmētu lielāku atbalstu okupācijas režīmam Latvijas teritorijā, tika veicināta ideoloģiskā propaganda, kuru īstenoja Latvijas komunistiskā partija.

Tautas noskaņojums pret padomju režīmu nebija īpaši labvēlīgs. Latviešu tautas vairākums neatbalstīja nedz vācu, nedz padomju okupāciju. Latviešu tauta vēlējās dzīvi brīvā un neatkarīgā valstī, kā tas bija pirms Latvijas okupācijas un Otrā pasaules kara. Okupācijas režīmu īstenošanās nelikumības un vēlme būt noteicējiem pašiem savā valstī aktivizēja pretošanās kustību darbību valsts teritorijā. Vairums Latvijas iedzīvotāju, kuriem nebija pieņemama Latvijas okupācija, izlēma uzsākt cīņu pret padomju varu, kā rezultātā sāka veidoties partizānu kustība Latvijas teritorijā. Partizānu kustībai izvēlējās pievienoties tie, kuri izvairījās no iesaukuma vācu vai sarkanajā armijā, vai tie, kuri izvairījās no represijām, pārgāja nelegālā stāvoklī un legāli dzīvoja pilnvērtīgu dzīvi dzimtenē vairs nevarēja.

Tādējādi “Sociālisma celtniecību” Latvijas PSR kavēja partizānu izvērstā bruņotā pretestība partizānu kara veidā. Padomju laika literatūrā raksti par pretošanās kustību Baltijas valstīs bija aizliegti vai arī tajos, kuros tika minēta šī kustība, tā tika vērtēta negatīvi, kā prettiesiska un padomju iekārtai nelabvēlīga. Literatūrā un zinātniska rakstura darbos nereti tika slavīnāta sarkanā armija, “varonīgie” čekas aģenti un padomju partizāni. Samērā retos gadījumos darbos tika pieminēti nacionālie partizāni kā padomju iekārtas ienaidnieki. Nereti vēsturiskie fakti tika sagrozīti un neatbilda patiesajiem notikumiem. Atšķirībā no “padomju patriotiem”, partizāni, kuri cīnījās pret padomju varu ar mērķi atgūt valsts neatkarību, Latvijas padomju historiogrāfijā tika parādīti kā “fašistiskie nacionālisti” un “bandīti”, vai pat “noziedznieki”.

Jāatzīst, ka masīvā propaganda radīja padomju varai labvēlīgas sekas. Tā iedarbojās uz ļaužu masām, veidojot nekritiskus komunistiskās ideoloģijas piekritējus. Sabiedrības domas brīvību ierobežoja cenzūra. Tāpat sabiedrības aprindās bija plaši izplatīta dubultmorāle, kas sekmēja zināmas atšķirības starp dzīves realitāti un oficiālo padomju ideoloģiju. Kaut arī vairākus gadu desmitus latviešu tauta atradās PSRS sastāvā un pielāgojās uzspiestajai padomju ideoloģijai, tā tomēr, neskatoties uz to, spēja saglabāt savu nacionālo identitāti un alkas pēc brīvības.

Latvijas vēstures zinātnē trūkst pētījumu par partizānu kustības attēlošanas specifiku padomju historiogrāfijā. Pastāv daži raksti, kuros vērsta uzmanība partizānu atspoguļojumam padomju historiogrāfijā, taču lielākoties sovjetizācijas kontekstā. Tādējādi šobrīd šī tēma ir īpaši aktuāla, jo padomju historiogrāfijā tā ir attēlota falsificēti, pieskaņota tā laika politiskajai iekārtai un ideoloģijai, tādā veidā atklājot to, ka šajā jomā ir jāveic pētījumi, un ir pēdējais laiks ne tikai ievākt informāciju no vēl dzīvajiem aculieciniekiem un veikt padziļinātu arhīvu materiālu izpēti, bet arī sistematizēt un apkopot informāciju, kas būtu patiesa un tā laika apliecinātāja.

Bakalaura darba mērķis: Noskaidrot bruņotās pretošanās kustības interpretāciju Latvijas PSR literatūrā. **Darbam tika izvirzīti uzdevumi:**

1. Noskaidrot bruņotās pretošanās cēloņus un izpausmes Latvijā;
2. Noskaidrot galvenos pretestības kustības cēloņus padomju literatūrā;
3. Raksturot partizānu kustības atspoguļojumu padomju historiogrāfijā, izdalot konkrētus piemērus;
4. Noskaidrot VDK un ārzemju izlūkdienestu nozīmi partizānu kustībā.

Bakalaura darbs sastāv no ievada, avotu un literatūras apskata, divām nodaļām un trim apakšnodaļām, secinājumiem kā arī literatūras un avotu saraksta. Darba hronoloģiskās robežas ietver laika posmu no 1945. līdz 1990. gadam.

Pirmajā nodaļā tiks apskatīti nacionālās partizānu kustības cēloņi un izpausmes Latvijas teritorijā mūsdienu historiogrāfijas skatījumā.

Otrajā nodaļā tiks uzmanība tiks vērsta bruņotās pretošanās kustības izveides cēloņiem padomju historiogrāfijas kontekstā.

Trešajā nodaļā aplūkota pretošanās kustības izveidošanās un “bandītu” veiktās akcijas Latvijas PSR autoru interpretācijā, pievēršot uzmanību arī atsevišķām epizodēm.

Trešajā apakšnodaļā tika vērsta uzmanība garīdznieka Antona Juhņeviča un LTSpA ietilpstošo partizānu grupu raksturojums padomju publikācijās.

Ceturtajā nodaļā tiks aplūkota VDK, angļu un amerikāņu izlūkdienestu ietekme uz nacionālo partizānu pretošanās kustību.

AVOTU UN LITERATŪRAS APSKATS

Bakalaura darba izstrādē galvenokārt tika izmantoti publicētie avoti – padomju laika preses izdevumi un daiļliteratūra, zinātniskas ievirzes pētījumi kā arī mūsdienu vēstures literatūra.

Avoti

Publicētie avoti

Padomju historiogrāfijā, sākot ar sešdesmitajiem gadiem, nacionālās pretošanās kustības tēmai pievērsās padomju publicistika. Lielākoties tās bija publikācijas preses izdevumos – vietējo kompartijas rajonu laikrakstos publicētie raksti. Šajās publikācijās bija manāma tendence pretošanās kustību attēlot fragmentāri, galvenokārt vēršot uzmanību partizānu kustības negatīvajām iezīmēm. Uzsvars tika likts uz negatīva pretošanās kustības dalībnieka tēla radīšanas – galvenokārt, lai parādītu “buržuāzisko nacionālistu” pastrādātās ļaundarības. Līdz ar to, nacionālās pretošanās kustības interpretācija padomju historiogrāfijā tika tendēta uz sava naratīva radīšanu pretstatā trimdas latviešu rakstītajam par nacionālo pretošanās kustību pēckara Latvijas teritorijā.

Heinrihs Strods runājot par padomju historiogrāfijas devumu nacionālās kustības izpētē uzsver, ka padomju historiogrāfija būtībā nesniedza zinātnisku pienesumu kustības izpēte, vienīgi atskaitot dažās vēsturnieku Jāņa Dzintara un Jāņa Riekstiņa publikācijās sniegtos faktus saistībā ar nacionālo pretošanās kustību Latvijas teritorijā.¹

Runājot par padomju historiogrāfijā izmantoto terminoloģiju saistībā ar pretošanās kustību, Daina Bleiere uzsver, ka ar terminu “kulaks” tika apzīmēta nevis ekonomiska, bet politiska kategorija. Padomju propagandas interpretācijā, šo elementu galvenā iezīme bija neizdzēšams naidis pret kolhozu dibināšanu un padomju varu kopumā. Tāpat autore uzsver, ka pie šīs kategorijas nereti tika pieskaitīti arī nacionālie partizāni, kas tāpat kā lielsaimnieki bija padomju režīma oponenti.²

Nozīmīgs avots darba tapšanas procesā bija publicētajiem avotiem, lielākoties padomju laikā publicētajiem rakstiem preses izdevumos “Padomju jaunatne”, “Leņina karogs”, “Cīņa”, “Padomju Venta” kā arī citos.

---

¹ HEINRIHS STRODS. Latvijas Nacionālo partizānu karš 1944-1956. Rīga 1996.

² DAINA BLEIERE. Latvijas sovietizācija Baltijas valstu kontekstā. In: Latvija un latvieši 2. sējums. Rīga 2018.

Rakstā “Latviešu fašistiskā buržuāzija hitleriešu izlūkdienesta kalpībā”, Jānis Dzintars visai detalizēti apraksta “bandītisko” grupu izveidošanās cēloņus un norisi laika posmā no 1944. gada otrās puses līdz pat vācu kapitulācijai 1945. gada maijā.³

Laikrakstā “Liesma” publicētajā rakstā “Otrais karš”, A. Martinovs pievēršas Valmieras apriņķa partizānu grupu veiktajām akcijām pēckara Latvijas teritorijā. Rakstā atsevišķa nozīme tika pievērsta partizānu atbalsta bāzei – to sastāvam un funkcijām.⁴

Laikrakstā “Padomju jaunatne” publicētajā rakstu sērijā, Jānis Dzintars pievērsās partizānu grupu veiktajām akcijām, laika posmā no 1945. līdz 1949. gadam. Īpaša uzmanība tika pievērsta partizānu apvienību LNPA un LTSpA darbības reģionos esošo grupu pastrādātajām nelikumībām.⁵

Publicētajā avotā “Lursens - S” (LPSR VDK operatīvā spēle ar angļu izlūkdienestu no 1948.gada līdz 1954.gadam) no čekistu skatupunkta tika raksturota situācija, kura risinājās pēckara Latvijas PSR teritorijā. Avotā tika minēti partizānu un citu nacionāli noskaņoto elementu mēģinājums izveidot sakarus ar Rietumu lielvalstīm. Tāpat arī Latvijas VDK darbinieku veiktās operācijas ārzemju izlūkdienestu maldināšanā un pret partizāniem veiktās akcijas.⁶

Tāpat nozīmīgs avots darba izstrādes procesā bija padomju publicistikas darbiem – daiļliteratūras un bijušo Valsts drošības komitejas darbinieku publicētajiem atmiņu apcerējumiem, kā, piemēram, Jāņa Vēvera atmiņu krājums “Indīgās saknes: čekista dokumentāls apraksts” un Nikolaja Kokoreviča, Jāņa Lapsas un Laimoņa Vāczemnieka kopdarbs “Ugunsgrāmata: stāsti par čekistiem”.

Arvīds Grigulis romānā “Kad lietus un vēji sitas logā” raksturoja situāciju Latvijas Rietumu daļā, kad frontes līnija virzījās tālāk uz Kurzemi. Uzsvars tika fokusēts uz Zviedrijā sagatavotās latviešu diversantu grupas darbību, saistībā ar Latvijas centrālo padomi. Inteliģences centieni atjaunot Latvijas valstisko neatkarību tika izteikti noniecināti, pamatojot

---

³ JĀNIS DZINTARS. Latviešu fašistiskā buržuāzija hitleriešu izlūkdienesta kalpībā In: Padomju Venta, Nr. 180 (17.11.1982.) Pieejams: <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pp|issue:/pave1982n180|article:DIVL119|issueType:P>

⁴ A. Martinovs. Otrais karš. In: Liesma (Valmiera) Nr. 43 (18.03.1988) Pieejams: <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pp|issue:342939|article:DIVL68>

⁵ Jānis Dzintars. Frontes varoņdarbiem līdzīgi. In: Padomju jaunatne. Nr. 38. (24.02.1984.) <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pp|issue:56399|article:DIVL128>

⁶ Arhīva lieta “Lursens – S” (LPSR VDK operatīvā spēle ar angļu izlūkdienestu no 1948.gada līdz 1954.gadam) (04.02.1986) Pieejams: <https://www.historia.lv/dokumenti/arhiva-lieta-lursens-s-lpsr-vdk-operativa-spele-ar-anglu-izlukdienestu-no-1948gada-lidz>

to ar faktu, ka pirms piesliešanās vācu okupācijas varai, latviešu inteliģence savu mērķu sasniegšanai rada atbalstu zviedru izlūkdienestā.⁷

Nozīmīgs avots darba tapšanas procesā ir Jāņa Vēvera grāmata “Indīgās saknes: čekista dokumentālais apraksts”. Darbā aptverts plašs laika posms sākot no padomju varas nodibināšanas Latvijas teritorijā līdz pat 1955. gadam. Darbā visai detalizēti aprakstīta nacionālo pretošanās kustības rašanās iemesli, tās izvietojums Latvijas PSR teritorijā, kā arī partizānu veiktās darbības un cīņas pret padomju varu un VDK īstenotās partizānu apkarošanas akcijas no čekista skatupunkta.⁸

Jānis Lapsa, Laimonis Vāczemnieks un Nikolajs Kokorevičs kopdarbā “Ugunsgrāmata: stāsti par čekistiem” pievēršas notikumiem Latvijas teritorijā, kas aptver laika posmu sākot ar “Lielo Tēvijas karu” un turpinās līdz pat 1949. gadam. Darbā visai detalizēti aprakstītas VDK veiktās operācijas bandītisma apkarošanā, kā arī atsevišķi pievērsta uzmanība prāvesta Juhņeviča un LTSpA darbībai sākot ar 1944. gada nogali.⁹

Publikācijā “Šķiru cīņa laukos: jauni fakti un atziņas”, Jānis Riekstiņš uzsvēra, ka sabiedrības izglītošanas nolūkā, katram vēsturniekam ir nepieciešams apzināt un pētīt notikumus, kuri risinājušies Latvijas PSR teritorijā pirmajos pēckara gados. Rakstā tika plašāk aplūkota zemnieku iesaistīšanās un loma partizānu kustībā, arī partizānu cīņas apjoms. Zīmīgi, ka darbā autors pievēršās 1949. gada deportācijām, neaprobežojoties tikai ar pieņemto tēzi, kā piemēram, “kulaku un pretpadomju elementu nepieciešamība pārvietot uz attāliem PSRS apgabaliem, kulaku kā šķiras likvidēšanas nolūkā”. Rakstā tika minēts deportāciju apjoms, kā arī izmantoti Latvijas PSR ministru padomes lēmumi saistībā ar notikumu.¹⁰

Vilis Samsons publikācijā “Naida un maldu slīkšņā: ieskats ekstrēmā latviešu nacionālisma uzskatu evolūcijā”, pievēršās notikumiem Latvijas teritorijā vācu okupācijas periodā. Nacionālisms tika raksturots kā inteliģences un turīgo zemnieku politiskais instruments, ar kuru iespējams nostiprināt kundzību Latvijas teritorijā, līdz ar to, iedzīvotāju vēlme atjaunot Latvijas valstisko neatkarību tika pasniegta kā “buržuāzisko nacionālistu vēlme ar vācu okupantu starpniecību atgūt zaudētos īpašumus un privilēģijas.” Zināma līdzība bija vērojama arī bruņotās pretošanās kustības raksturojumā – izmantojot propagandu un dēvējot

---

⁷ ARVĪDS GRIGULIS. Kad lietus un vēji sitas logā. In: Zvaigzne. Nr. 16. (20.08.1961.) Pieejams: http://periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pa|issue:/p_001_zvai1961n16|article:DIVL565|query:lietus%20un%20v%C4%93ji%20sit%20log%C4%81%20un|issueType:P

⁸ JĀNIS VĒVERS. Indīgās saknes: čekista dokumentālais apraksts. Rīga 1970.

⁹ NIKOLAJS KOKOREVIČS, JĀNIS LAPSA, LAIMONIS VĀCZEMENIEKS. Ugunsgrāmata: stāsti par čekistiem. In: Zvaigzne. Nr.

¹⁰ JĀNIS RIEKSTIŅŠ. Šķiru cīņa laukos: jauni fakti un atziņas. In: Latvijas likteņgadi. 2.sējums. Rīga 1988. 97.-98.lpp

sevi par nacionālajiem partizāniem, “bandās” esošie nacionāli noskaņotie elementi mēģināja iesaistīt “bandītiskajās aktivitātēs” vietējos iedzīvotājus.¹¹

Literatūra

Pievēršot uzmanību mūsdienu historiogrāfijai, jāmin vēsturnieku komisijas rakstu 17. sējumā publicētais vēsturnieka Aleksandra Ivanova raksts “Nacionālā pretošanās komunistiskajiem režīmiem”. Autors pievēršās padomju ideoloģijas ietekmei uz Latvijas PSR laikā tapušajiem zinātniska rakstura un literārajiem darbiem, saistībā ar pretošanās kustību Latvijas teritorijā.¹²

Tālavas Jundzis un Zigmārs Turčinskis rakstā “Pretošanās padomju un nacistiskajam režīmam Latvijā” sniedz ieskatu partizānu kustības izveidē un norisēs. Rakstā ietverts partizānu kustības izplatības areāls, partizānu veiktās akcijas un darbības posmi, kā arī ieskats partizānu kustības apvienību darbībā.¹³

Daina Bleiere rakstā “Latvijas sovjetizācija Baltijas valstu kontekstā” pievēršas sovjetizācijas realizāciju un izpausmēm Latvijas teritorijā. Autore vērš uzmanību arī sovjetizācijas ietekmei uz faktu interpretēšanu atbilstoši pastāvošajai ideoloģijai attiecībā pret nacionālo pretošanās kustību.¹⁴

Monogrāfijā “Latvijas nacionālo partizānu karš 1944. – 1956.” Heinrihs Strods balstoties uz nepublicētajiem avotiem, pauda objektīvu skatījumu par pretošanās kustības patieso norisi pēckara Latvijas teritorijā. Izdevumā saīsinātā veidā tika raksturoti pretestības kustības cēloņi un izpausmes, valsts drošības komitejas īstenotās akcijas pret partizāniem kā arī 1949. deportāciju norise un ietekme uz nacionālās pretošanās kustības turpmāko likteni.¹⁵

---

¹¹ VILIS SAMSONS. Naida un maldu slīkšņā: ieskats ekstrēmā latviešu nacionālisma uzskatu evolūcijā. Rīga 1983. Pieejams: http://gramatas.lndb.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pp|issue:/g_001_0308011802|article:DIVL1028|page:226|issueType:B

¹² ALEKSANDRS IVANOVŠ. Nacionālā pretošanās kustība Latvijā pēc Otrā pasaules kara Latvijas historiogrāfijā. In: ANDRIS CAUNE. (atb.red.) Vēsturnieku komisijas raksti. 17. sējums. Nacionālā pretošanās komunistiskajiem režīmiem Austrumeiropā pēc Otrā pasaules kara. Rīga 2006.

¹³ Tālavas Jundzis, Zigmārs Turčinskis. Pretošanās padomju un nacistiskajam režīmam Latvijā. In: Latvija un latvieši. 2. sējums. Rīga 2018.

¹⁴ DAINA BLEIERE. Latvijas sovjetizācija Baltijas valstu kontekstā. In: Latvija un latvieši 2. sējums. Rīga 2018.

¹⁵ HEINRIHS STRODS. Latvijas nacionālo partizānu karš 1944. – 1956. Rīga 2012.

1. NACIONĀLO PARTIZĀNU KUSTĪBAS CĒLOŅI UN IZPAUSMES

Partizānu karš nereti risinās laikā, kad notiek varas maiņa valstī. Otrā pasaules kara laikā, Latvijas teritorijā varēja izdalīt trīs iespējamās partizānu kustības virzienus. Pēc vēsturnieka Heinriha Stroda, nacionālās pretošanās kustības virzieni iedalās sekojoši:

1. Nacionālā (1940-1941; 1944-1956);
2. 1944. gadā vācu organizētā ;
3. 1942-1944. gadā krievu lielnieku kaujinieku organizētajā pretošanās kustība.¹⁶

Latvijas teritorijā notikušo partizānu karu nereti dēvē par karu pēc kara, tomēr pirmās partizānu sadursmes ar čekistiem Latvijas austrumu daļā, risinājās jau 1944. gada augustā – septembrī. Posms pēc 1945. gada 9. maija bija laiks, kad cīņa pret padomju varu aptvēra gandrīz visu Latvijas teritoriju.¹⁷

Vairums vēlāko partizānu grupu sāka veidoties Latgales Austrumu daļā, jau 1944. gada vasarā. Šī parādībā lielākoties bija saistīta ar vietējo iedzīvotāju mobilizāciju Sarkanajā armijā. Nelegālā stāvoklī lielākoties nonāca no SA karaspēka daļām dezertējušie vai tie, kuri neieradās iesaukšanas punktos. Partizānu vidū bija arī tādi, kuri dezertēja pēc iesaukšanas vācu armijā vai izvairoties no mobilizācijas, slēpās mežos. Bruņotajai pretošanās kustībai pievienojās arī aizsargi un policisti, kā arī tie, kuri vācu okupācijas periodā bijuši dažādu pašvaldības iestāžu darbinieki.¹⁸

Mūsdienu Latvijas vēsturnieku skatījumā viens no galvenajiem bruņotās partizānu kustības rašanās iemesliem bija Latvijas iedzīvotāju iesaukšana okupantu armijā un iedzīvotāju izraisītā pretdarbība. Jāatzīst, ka bruņotās pretestības kustības izveidi sekmēja arī citi iemesli, piemēram, nacionālie, politiskie un sociālie faktori.¹⁹ Zināms, ka daudzi izvēlējās iesaistīties kustībā ar nolūku, lai paglābtu savu un piederīgo dzīvības, kā arī lai izvairītos no iespējamajiem arestiem. Tomēr pastāvēja arī citi iemesli. Daudzus iedzīvotājus iesaistīties partizānu kustībā mudināja okupācijas varas īstenotā latviešu tautas nācijas kultūras un mentalitātes apspiešana.²⁰

---

¹⁶HEINRIHS STRODS. Latvijas Nacionālo partizānu karš, dokumenti un materiāli, 1944-1956.g. Rīga 1999.

¹⁷Tie, kas cīnījās par Latviju palika mežā. In: Latvijas avīze (LA) 09.05.2016. Pieejams: <https://www.la.lv/tie-kas-cinijas-par-latviju-palika-meza>

¹⁸HEINRIHS STRODS. Latvijas nacionālo partizānu karš 1944-1956. Rīga 2012.

¹⁹TĀLAVS JUNDZIS, ZIGMĀRS TURČINSKIS. Pretošanās padomju un nacistiskajam režīmam Latvijā. In: Latvija un latvieši. 2. sējums. Rīga 2018.

²⁰HEINRIHS STRODS. Latvijas nacionālo partizānu karš 1944-1956. Rīga 2012.

Runājot par pretošanās kustības cēloņiem, vēsturniece Jeļena Zubkova uzsver, ka nebūtu korekti iedalīt bruņotās pretošanās kustības dalībniekus “bandītos” vai “patriotos”. Autore uzsver, ka partizānu karš Baltijas valstīs bija atbildes reakcija uz sovjetizācijas ietvaros notiekošajiem procesiem, tostarp arī teroru un represijām pret vietējiem iedzīvotājiem. Baltijas valstu aneksija un nelikumīgā inkorporācija Padomju Savienības sastāvā, izraisīja vietējo iedzīvotāju pretestības izrādīšanu padomju režīmam.²¹

Cīnīties pret kolaboracionistiem un okupācijas varu bija gatavi daudzi iedzīvotāji. Kā minēts izdevumā “Latvijas vēsture – 20. gadsimts”, iedzīvotāju vidū pretpadomju noskaņojums bija visai izplatīts, līdz ar to, pastāvošā režīma sociālā un politiskā bāze bija šaura.²²

Jāatzīst, ka vairumam Latvijas iedzīvotāju nebija pieņemams nedz nacistu, nedz padomju okupācijas režīms. Vēsturnieks Uldis Neiburgs uzsver, ka pretošanās padomju varai gan ar ieročiem rokās, gan nevardarbīgi, bijusi latviešu tautas drosmīgākā rīcība. Kopumā partizānu kustībai bija dažādas izpausmes formas gan organizētas, gan individuālas. Līdz pat 1953. gadam tika izvēsta aktīva pretestība padomju režīmam. Bruņota pretestība pastāvēja līdz pat brīdim, kad latviešu tautas apziņā bija dzīvas cerības uz Latvijas suverenitātes atjaunošanu. Bruņotās pretošanās kustības cīņas raksturu šaurākā izpratnē varētu raksturot kā cīņu pret kādu ārēju spēku par tautas brīvības atgūšanu, tad pretošanās plašākā nozīmē ir nācijas gars.²³ Tobrīd cilvēki eksistenciālu nevis politisku iemeslu dēļ izvēlējās mazāko ļaunumu. Daži izvēlējās iestāties vācu, citi PSRS Sarkanajā armijā. Tomēr sabiedrība kopumā izvēlējās nesadarboties ar totalitārajām varām un darīt iespējamo un reizēm pat neiespējamo, lai aizstāvētu Latvijas brīvību.²⁴

Arī Ritvars Jansons, runājot par partizānu kustības cīņas motīviem, kā galveno mērķi uzsver Latvijas valstiskuma atjaunošanas ideju. Par to liecina arī tapušie partizānu kustības statūti.²⁵

Pēc vēsturnieka Heinriha Stroda domām partizānu karš bija nozīmīgs ne tikai militāri, bet arī idejiski. Izvērstā cīņa pret padomju varu tika pamatota ar vēsturiskiem un idejiskiem motīviem. Svarīga nozīme bija arī ideoloģiskās bāzes veidošanai – centieni atgūt valsts neatkarību izpaudās organizējot dažādas pagrīdes apvienības, politiskās partijas un jauniešu organizācijas. Vēsturnieks norāda, ka 1947. gadā Baltijas valstīs par nacionālajiem partizāniem varēja uzskatīt

---

²¹Елена Зубкова. Прибалтика и кремль: история сталинизма 1940-1953. Москва 2008. стр.196

²²Inesis Feldmanis. (Atb. red.) Latvijas 20. gadsimta vēsture. Rīga 2005.

²³Bez pretošanās kustības brīvību varējām neatgūt. In: Diena. 18.03.2020. Pieejams: <https://www.diena.lv/raksts/viedokli/latvija/bez-pretosanas-kustibas-brivibu-varejam-neatgut-14237843>

²⁴Turpat.

²⁵RITVARS JANSONS. VDK zinātniskās izpētes komisijas raksti. 2. sējums. LPSR drošības iestāžu darbība. (1944 – 1956) 173.-174.lpp

2173 vienības jeb deviņdesmit divus procentus. Taču pastāvēja arī 180 bandītiskas grupas, kuru sastāvā ietilpa arī vietējie iedzīvotāji.²⁶ Strods atzīmē, ka partizānu karš Latvijā laika posmā no 1944. līdz 1956. gadam kā cīņa pret okupantiem un to atbalstītājiem, nebija frontāla rakstura un plānots no kopēja centra. Cīņa pret okupantiem sastāvēja no dažādu partizānu grupu plānotām uzbrukuma un neplānotām aizstāvēšanās kaujām. Jāuzsver tas, ka, kaut arī bruņotā un nevardarbīgā pretošanās padomju varai tiek vērtēta kā augstākā cīņas forma par cilvēktiesību un nācijas tiesību ievērošanu okupētajā Latvijā. Rietumu lielvalstis bija daļēji informētas par notiekošo pretestību Latvijas teritorijā, tomēr tās nesniedza ne materiālu, ne morālu atbalstu partizāniem.²⁷

Kopumā, Latvijas teritorijā pēc 1945. gada darbojās četras lielākās partizānu organizācijas, kuras mēģināja koordinēt partizānu kustību Latvijas teritorijā – tās bija Latvijas Tēvijas sargu (partizānu) apvienība Dienvidlatgales pusē, Latvijas Nacionālo partizānu apvienība Ziemeļlatgalē un Vidzemē, Latvijas Nacionālo partizānu organizācija Kurzemes pusē, kā arī Dienvidkurzemē darbību izvērsušie “Tēvijas vanagi”.²⁸

Zigmārs Turčinskis runājot par partizānu organizāciju uzdevumiem, minēja arī sekojošo – “Katra no partizānu organizācijām centās arī izdot nelegālās avīzes, un dažādus uzsaukumus, kurus sākotnēji drukāja ar rakstāmmašīnu un pavairoja ar kopējamā papīra palīdzību. Kopumā, partizānu cīņu laikā tika izdotas vismaz 14 dažādas partizānu avīzes ar metienu no 10 līdz apmēram 100 eksemplāru katrai. Taču pēdējo avīzīti “Dzimtene” partizāni 1950. gadā jau rakstīja ar roku, jo tehniskās ierīces vairs nebija pieejamas.”²⁹

Kustības pirmsākumos, partizānu grupas bija visai lielas līdz pat simts cilvēkiem, taču laika gaitā to skaits samazinājās. Valsts drošības komitejas īstenoto akciju rezultātā, vairums lielāko partizānu vienību tika iznīcinātas vai izkliedētas. Tas kalpoja par pārgrupēšanās iemeslu, tādējādi izveidojot mazākas partizānu grupas piecu līdz desmit cilvēku sastāvā.³⁰

Aktīvākais partizānu cīņu posms bija 1945. gads, kad partizānu vidū pastāvēja cerība uz angļu un amerikāņu intervenci. Kad kļuva skaidrs, ka palīdzība no Rietumiem nenāks sākās nogaidīšana. To varēja uzskatīt par novilcināšanas karu, jeb karu par izdzīvošanu.³¹

---

²⁶RIHARDS TREIJS. Partizānu cīņu izpēte turpinās. In: Latvijas vēstnesis 23.07.2004. Pieejams: <http://lpra.vip.lv/turpinas.htm>

²⁷Turpat.

²⁸ Inesis Feldmanis (Atb.red.) Latvijas vēsture – 20. gadsimts. Rīga 2005.

²⁹ Tālavas Jundzis, Zigmārs Turčinskis. Pretošanās padomju un nacistiskajam režīmam Latvijā. In: Latvija un latvieši. 2. sējums. Rīga 2018.; 646.lpp

³⁰Turpat, 43.lpp.

³¹Tie, kas cīnījās par Latviju, palika mežā. In: Latvijas avīze (LA) Pieejams: <https://www.la.lv/tie-kas-cinijas-par-latviju-palika-meza>

Bruņotā pretošanās PSRS totalitārajai impērijai Baltijā notika pirmajos divpadsmit otrās okupācijas gados, laika posmā no 1944. līdz 1956. gadam, izvēroties par starptautiski nacionālu partizānu karu. Šī partizānu kara mērķis bija atbrīvot Baltijas valstis no padomju okupācijas, saglabāt Baltijas nāciju demokrātisko valsts iekārtu un eiropisko kultūru.³²

Strods uzsvēra, ka partizānu karš, kurš norisa Baltijas valstīs pierādīja, ka okupācijas varas regulārais un pat speciālo uzdevumu karaspēks, kaut arī skaitliski pārāks, nebija spējīgs uzvarēt nāciju tās centienos atgūt neatkarību, jo, neskatoties uz lielo laika sprīdi, kad Latvija atradās Padomju okupācijas varā, Latvju tautai izdevās atgūt neatkarību. Partizānu karam bija liela nozīme nacionālās pašapziņas stiprināšanā un saglabāšanā.³³

Taču Padomju varai izdevās sašķelt partizānu kustību, izmantojot negodīgas metodes, kurās ietilpa gan modernas izlūkošanas metodes, gan vietējo kolaboracionistu atbalsts un iesaiste partizānu grupu likvidēšanā. Galvenais iemesls partizānu grupu pakāpeniskai sagrāvei bija partizānu morālā atbalsta bāzes iznīcināšana. 1949. gada 25. martā, okupācijas vara īstenoja deportāciju uz Padomju Krievijas attālākajiem apgabaliem, galvenokārt izsūtot tūkstošiem “kulaku”, nacionālistu ģimenes kā arī citus pastāvošajai iekārtai naidīgus elementus. Īstenotais pasākums izraisīja bailes sabiedrībā un partizānu kustības izsīkšanu.³⁴

Atšķirībā no Vācijas, ne PSRS, ne tās vēlākā mantiniece Krievija komunistu totalitārās valsts pastrādātos noziegumus neizmeklēja un nesodīja. No tā izriet fakts, ka pilnīgāku izpratni par pretošanās kustībām Baltijas valstīs no PSRS skatupunkta nosaka Krievijas arhīvu nepieejamība.³⁵

Bruņotā cīņa risinājās ne tikai militāri, bet arī idejiski, jo pretestības galvenais mērķis bija Latvijas valsts neatkarības atgūšana. Tāpat pretošanās kustība tika vērtēta kā atbildes reakcija par cilvēktiesību neievērošanu okupētajā Latvijas teritorijā. Kaut arī pēdējā laikā tiek veikti atsevišķi pētījumi veltīti partizānu pretošanās kustības tēmai, tā neveido atsevišķu pētniecības virzienu Latvijas vēstures pētniecībā. Jāatzīst, ka padomju historiogrāfijas uzskati ir zaudējuši savu zinātnisko aktualitāti, taču neskatoties uz to, atsevišķi padomju historiogrāfijas piemēri atrodas zinātniskajā apritē. Pievēršanās partizānu pretošanās kustības pētniecībai pēdējā laikā tika pievērsta pastiprināta uzmanība. Interesi par partizānu kustības plašāku izpēti Latvijā

---

³²HEINRIHS STRODS. Latvijas nacionālo partizānu karš 1944-1956. Rīga 2012. 139.lpp

³³ HEINRIHS STRODS. Latvijas nacionālo partizānu karš 1944-1956. Rīga 2012. 139.lpp

³⁴Turpat.

³⁵HEINRIHS STRODS. Nacionālie un padomju partizāni Baltijā. 1941.-1956. gadā Kopīgais un atšķirīgais. In: ANDRIS CAUNE (red.) Vēsturnieku komisijas raksti. 17. sējums: Nacionālā pretošanās komunistiskajiem režīmiem Austrumeiropā pēc otrā pasaules kara. Rīga 2006.

sekmēja, lai sniegtu informāciju par reālo nacionālo partizānu kustības pretošanās gaitu, mērķiem, visu, kas bija saistīts ar to un nozīmīgs šī procesa dziļākai izpratnei.

2. PARTIZĀNU KUSTĪBAS CĒĻU ATTĒĻOJUMS LATVIJAS PSR LITERATŪRĀ

Padomju Latvijas historiogrāfijā nacionālo partizānu pretošanās kustībai netika pievērsta tik liela vērība. Šīs problēmas zinātnisko izpēti ietekmēja vairāki faktori. Pēc padomju okupācijas tika īstenota sovjetizācija, kā rezultātā ierastā vēstures pētniecība Latvijā tika apturēta. Vēstures zinātne tika pārkārtota atbilstoši komunistiskās ideoloģijas pamatnostādnēm. Vēstures fakti tika aizstāti ar ideoloģijai atbilstošiem, tādā veidā konstruējot jaunu vēsturi, kura leģitimizētu Latvijas okupāciju un padomju režīmu.³⁶ Pēc Latvijas otrreizējās okupācijas vairums vēsturnieku emigrēja uz Rietumiem. Tiem, kuri palika Latvijas PSR, neatlika nekas cits, kā tikai pielāgoties padomju vēstures koncepcijai. Jāatzīst, ka ideoloģisko spiedienu izjuta visas ar vēsturi saistītās palīgdisciplīnas. Tomēr vēsturniekiem, kuri izvēlējās pētīt senāku vēstures tēmu, varēja vieglāk izvairīties no politizācijas, izņemot prasības pievērsties krievu un austrumslāvu ietekmei uz latviešu tautu un Latvijas vēsturi.³⁷ Partizānu pretošanās kustība padomju varai neiekļāvās šajā Padomju Latvijas vēstures koncepcijā. Latvijas padomju vēsturnieku darbos pretošanās kustības vēsture tika daļēji noklusēta un viltota.³⁸

Pretošanās kustības vēstures pētniecība norisa balstoties uz “sociālistiskās revolūcijas” koncepciju. Latvijas PSR historiogrāfijā šai koncepcijai bija būtiska loma. Šī koncepcijas attaisnoja Baltijas valstu, tajā skaitā arī Latvijas okupāciju, noteica pretošanās kustības vēstures faktu interpretēšanas ievirzi Latvijas padomju historiogrāfijā.³⁹

Vēsturniece Jeļena Zubkova raksta, ka tie kuri ņēma dalību “bandītisma” apkarošanā Baltijas valstīs, partizānu darbība tika uztverta kā “pilsoņu karu”, kas izvērās “šķiru cīņas” rezultātā. Bruņotās pretestības kustības vēsture tika aplūkota sovjetizācijas kontekstā, līdz ar to, tā ir viena no sarežģītākajām un grūtāk izprotamajām darbībām, kas risinājusies Baltijas valstīs pēc otrā pasaules kara. Partizānu pretošanās kustības problemātika, atšķirībā no citām aplūkotajām tēmām Baltijas valstu vēsturē, vērojamas neskaidras pētāmās problēmas robežas, kā arī atšķirīga izmantotā terminoloģija. Atsevišķos darbos manāma arī autoru politiskā nostāja

---

³⁶ALEKSANDRS IVANOVŠ. Nacionālā pretošanās kustība Latvijā pēc Otrā pasaules kara Latvijas historiogrāfijā. In: ANDRIS CAUNE. (atb.red.) Vēsturnieku komisijas raksti. 17. sējums. Nacionālā pretošanās komunistiskajiem režīmiem Austrumeiropā pēc Otrā pasaules kara. Rīga 2006. 136.lpp

³⁷DAINA BLEIERE. Latvijas sovjetizācija Baltijas valstu kontekstā. In: Latvija un latvieši 2. sējums. Rīga 2018.

³⁸ALEKSANDRS IVANOVŠ. Nacionālā pretošanās kustība Latvijā pēc Otrā pasaules kara Latvijas historiogrāfijā. In: ANDRIS CAUNE. (atb.red.) Vēsturnieku komisijas raksti. 17. sējums. Nacionālā pretošanās komunistiskajiem režīmiem Austrumeiropā pēc Otrā pasaules kara. Rīga 2006. 136.lpp

³⁹ALEKSANDRS IVANOVŠ. Nacionālā pretošanās Latvijā 20. gadsimta 40.–80. gados Latvijas historiogrāfijā. In: ANDRIS CAUNE (atb.red.) Latvijas vēsturnieku komisijas raksti. 19. sējums. Okupētā Latvija 1940. - 1990. Rīga 2007. 33.- 34.lpp

attiecībā uz šo jautājumu.⁴⁰ Tā dēvētais melnbaltais redzējums un tendence partizānu karā iesaistītos iedalīt upuros un bendēs, labajos un ļaunajos, radās brīdī, kad partizānu izvērsta darbība Baltijas Republikās bija aktuāla politiska problēma.⁴¹

1965. gadā tika izlaista lietuviešu režisora filma “neviens nevēlējās mirt”, kura būtībā uzskatāma par pirmo filmu, kurā skarta nacionālās pretošanās kustības tematika pēckara Baltijas valstīs. Vairumam skatītāju nebija priekšstata par to, kas tobrīd risinājās Baltijas Republikās. Kā raksta autore, tie, kuri šo periodu pārdzīvoja, Baltijas valstīs notiekošo raksturoja kā pilsoņu karu.⁴²

Kopumā aplūkojot padomju Latvijas laikā tapušos zinātniska rakstura darbus un literatūru, iespējams izdalīt trīs galvenās interpretācijas par cēloņiem pretestības kustībai Latvijas teritorijā. Viena no biežāk sastopamajām tēzēm minama “buržuāzisko nacionālistu un citu šķiras ienaidnieku prettautiskā darbība” un “šķiru cīņa” sovjetizācijas gaitā. Latviešu tautas pretošanās izpausmes – nacionālo partizānu karš, nacionālās pagrīdes darbība, zemnieku pretošanās kolektivizācijai, latviešu inteliģences garīgā pretošanās padomju literatūrā tika uzskatītas par “šķiru cīņas” izpausmēm.⁴³ Kanāles un Stepermaņa grāmatā “Latvijas PSR vēsture” tika minēts, ka zemes reformas pēckara gados īstenošana Latvijas PSR norisinājās asas šķiru cīņas rezultātā. Šo “šķiru cīņu” veicināja divi faktori: pirmkārt, turīgo saimnieku jeb “budžu” veiktās aģitācijas un aicinājumi nestāties kolhozos, otrkārt bruņotas pretestības izrādīšana no režīma nepiekrītēju puses. Šīs darbības savukārt kavēja “sociālisma celtniecību” Latvijas PSR.⁴⁴

Latvijas padomju enciklopēdijā minēts: “Kolhozu kustības atsākšanās saasināja šķiru cīņu laukos. Ņemot vērā laukos notikušās pārmaiņas, kā arī kapitālistisko elementu pretestības pastiprināšanos, 1947. – 1948. gadā tika būtiski koriģēta budžu ierobežošanas un izstumšanas politika. Budžiem stipri paaugstināja lauksaimniecības nodokli. [...] Budži joprojām palika vērā ņemams strādnieku šķiras pretinieks laukos, it īpaši tāpēc, ka tie kalpoja par buržuāziski nacionālistiskās pagrīdes un pretpadomju bandītisma galveno sociālo bāzi un balstu.”⁴⁵

---

⁴⁰Елена Зубкова. Прибалтика и кремль: история сталинизма 1940-1953. Москва 2008. стр.192

⁴¹Turpat, стр.193

⁴² Turpat.

⁴³ALEKSANDRS IVANOVŠ. Nacionālā pretošanās Latvijā 20. gadsimta 40.–80. gados Latvijas historiogrāfijā. In: ANDRIS CAUNE (atb.red.) Latvijas vēsturnieku komisijas raksti. 19. sējums. Okupētā Latvija 1940. - 1990. Rīga 2007.

⁴⁴VERONIKA KANĀLE, MARGERS STEPERMANIS. Latvijas PSR vēsture 7.-11. klasei. Rīga 1969. 242.-243.lpp

⁴⁵VINCENTS KARAĻUNS. Tautas saimniecības atjaunošana un sociālisma pamatu uzcelšana. Sociālistiskās sabiedrības nostiprināšana un tālākā attīstība Latvijā (1945 – 1961) In: PĒTERIS JĒRĀNS. (atb.red.) Latvijas Padomju enciklopēdija. 5₂ sējums: Latvijas PSR. 238.lpp

Otrs cēlonis nereti tika saistīts ar vācu okupāciju un tās izraisītajām sekām. Cīņa pret vācu karaspēku Latvijas teritorijā risinājās sarežģītos apstākļos. Jau Otrā pasaules kara sākuma posmā “nacionālistiskā buržuāzija” bija nostājusies vācu okupantu pusē. 1944. gadā, kad risinājās Latvijas teritorijas atbrīvošana no vācu okupācijas varas, padomju patriotiem – partizāniem un antifašistiskajai pagrīdei nācās izvērst cīņu ne tikai pret vācu okupantiem, bet arī pret “latviešu buržuāziju kā šķiru”. Pateicoties vācu okupantu atbalstam, tā bija politiski un ekonomiski nostiprinājusies. Nacionālisti centās atjaunot savas agrākās pozīcijas un valsts iepriekšējo iekārtu. Līdz pat Vācijas kapitulācijai okupantu pusē palika gan pilsētas, gan lauku buržuāzija.⁴⁶

Latvijas padomju historiogrāfijā nacionālie partizāni tika vērtēti kā padomju varas ienaidnieki, kuri cīnās vācu interesēs. Šo pieņemto tēzi apstiprina fragments no Franča Rekšņas un Harija Gāliņa dokumentālā stāsta: “Ir pienācis brīdis, kad mūsu kopējais ceļš šķiras. Karš tuvojas noslēgumam, vācu karaspēks tuvākajā laikā kapitulēs. Taču tas nenozīmē, ka Vācija ir uzvarēta. [...] Vienīgā un pareizā rīcība šajā situācijā darboties grupās vai katram atsevišķi. Jums tiks izsniegti papildus ieroči, produkti un padomju nauda. Jūsu tautas liktenis ir atkarīgs no jums pašiem. Ejiet un turpiniet cīņu par mūsu ideāliem. [...] Ja atgadīsies kas īpaši svarīgs, gaidiet brīdi, kad pie jums ieradīsies mūsu cilvēks!”⁴⁷

1944. gada oktobrī Sarkanā armija atbrīvoja Rīgu no vācu okupācijas. Sarkanās armijas aizmugurē, teritorijā, kura tika atbrīvota no vācu okupācijas, tika veikta spiegošana un diversijas, kuras īstenoja bijušie aizsargi un pārkonkrustieši. Vācu izveidotās grupas vadīja vietējie “buržuāziskie nacionālisti”. Tie solīja vācu okupantiem izveidot plašu pagrīdes tīklu, kura izvērstu aktīvu un pasīvu pretošanos sarkanajai armijai. Izlūkiem un diversantiem tika sagādāti ieroči un radiosakaru ierīces, pretošanos atbalstīja vācu izlūkdiens.⁴⁸

“Pēc Vācijas kapitulācijas, vairums latviešu, kuri iepriekš sadarbojās ar vāciešiem “Kurzemes katlā” – bijušie policisti, aizsargi, SS divīziju leģionāri un dažādu soda vienību dalībnieki, izklīda pa Latvijas teritorijas apriņķiem un pārgāja nelegālā stāvoklī, lai turpinātu bruņotu cīņu pret padomju varu”, rakstīja Francis Rekšņa un Harijs Gāliņš.⁴⁹

Rakstā “Latviešu fašistiskā buržuāzija hitleriešu izlūkdiens kalpībā”, Jānis Dzintars raksta: “Nacionālistiskajai buržuāzijai, kura darbojās vācu izlūkdiens pakļautībā, nebija atpakaļceļa

---

⁴⁶ALEKSANDRS DRĪZULIS (red.) Latvijas PSR vēsture: No vissenākajiem laikiem līdz mūsu dienām. 2. sējums. Rīga 1986. 196.lpp

⁴⁷FRANCIS REKŠŅA, HARIJS GĀLIŅŠ. Spartaks Kurzemē: Dokumentāls stāsts. Rīga 1979.

⁴⁸Turpat.

⁴⁹FRANCIS REKŠŅA, HARIJS GĀLIŅŠ. Spartaks Kurzemē: Dokumentāls stāsts. Rīga 1979.

pie savas tautas. Vācu okupantu priekšlikuma pieņemšana tika saskatīta kā vienīgā iespēja apvienoties organizētās “bandās”, un pievērsties dažāda veida kaitniecībai, kura kavētu padomju stabilizāciju.”⁵⁰ (..) “Tādos izdevumos kā “Kurzemes vārds”, “Tēvija” un citos “fašistiskajos” izdevumos, “šķiru naida satricinātie” kolaboracionisti aicināja sarkanās armijas aizmugurē palikušo latviešu tautu izvērst “diversantu karu”, kas vērst uz tautas iznīcināšanu. Šie uzsaukumi tika veidoti ar mērķi, lai radītu iespaidu, ka izvērstā darbība risinās latviešu tautas nacionālajās interesēs.”⁵¹

Kādā latviešu izdevumā, kas tika izdots ārzemēs, trimdas latviešiem, bijušā SS štāba priekšnieks A. Silagailis, publicēja Rietumvācijas izlūk dienesta sastādīto pārskatu par vācu diversantu grupu sagatavošanu un darbību Latvijas teritorijā no 1940. līdz 1950. gadam. Ievadrakstā norādīts, ka publicētais materiāls satur faktus par vācu izlūk dienesta iesaisti latviešu pretošanās kustības organizēšanā. Latvijas PSR “vēsturnieks” Jānis Dzintars šo notikumu laikrakstā “Padomju Venta” komentējis sekojoši – “Šāds secinājums par nacistisko izlūkgānu vadošo lomu diversantu bandu sagatavošanu Latvijā, Silagailim to gribot vai negribot, apgāž latviešu buržuāziskās emigrācijas popularizēto melīgo tēzi par nacionālajiem partizāniem Latvijā pirmajos pēckara gados.”⁵²

Arī garīdzniecības iesaiste partizānu pretošanās kustībā tika minēta kā vācu okupācijas sekas. Lai pretpadomju cīņā piesaistītu lielāku skaitu cilvēku, vācu izlūk dienests lika lielas cerības un katoļu garīdzniekiem. Imants Baltzoss Preiļu rajona laikrakstā “Leņina karogs” rakstīja: ““Lielā Tēvijas kara” norises laikā, baznīcās skanēja slavas himnas hitleriešiem – arī Latgales sādžu Audriņu, Morduku un citu ciemu iedzīvotāju bendēm. Vairums “dvēseļu ganu” bija nonākuši hitleriešu karaspēku vienību organizāciju komitejās. Atsevišķi mācītāji deva svētību “bandām”, arī materiāli palīdzēja “bandu” locekļiem. Visas “bandītu” pastrādātās laupīšanas un slepkavības tika attaisnotas Dieva vārdā.”⁵³

Grāmatā “Indīgās saknes: čekista dokumentāls apraksts” Jānis Vēvers min garīdznieku Antona Juhņeviča un Ludviga Štagara iesaisti “bandītiskajās aktivitātēs.” Jau 1940. gadā, risinoties pirmajai padomju okupācijai Latvijas teritorijā, Šķilbēnu draudzes mācītājs Štagars Abrenes

---

⁵⁰JĀNIS DZINTARS. Latviešu fašistiskā buržuāzija hitleriešu izlūk dienesta kalpībā In: Padomju Venta (Venstpils), Nr. 181 (19.11.1982.) Pieejams: <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pp|issue:/pave1982n181|article:DIVL126|issueType:P>

⁵¹Turpat.

⁵²Turpat.

⁵³IMANTS BALTZOSS. Pagātnes rēgi. In: Leņina karogs.(Preiļi) Nr. 126. (24.10.1964.) Pieejams: <http://periodika.lndb.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pp|issue:/leka1964n126|article:DIVL234|query:Vanagu%20draudzes%20Juh%C5%86%C4%93vi%C4%8Ds%20Juh%C5%86%C4%93vi%C4%8Ds|issueType:P>

apriņķī izveidoja bruņotas “bandas”, kuras palīdzēja “latviešu fašistiem” cīņā pret padomju varu. 1944. gadā, pēc tikšanās ar vācu diversantu Pēteri Supi, garīdznieks pārgāja nelegālā stāvoklī. Tā paša gada nogalē cīņai pret padomju varu tika izveidota LNPA, kurā mācītājs tika ievēlēts par prezidija locekli.⁵⁴

Jau 1941. gadā Vanagu draudzes mācītājs Antons Juhņevičs dievnama telpās ļāva rast patvērumu no vācu armijas dezertējušajiem vīriem. Tāpat 1944. gadā pie viņa uzturējās nacionāli noskaņotas personas, kuras bija bruņotas, kā arī tie kuri bija izvairījušies no dienesta Sarkanajā armijā. Aptuveni gadu vēlāk, 1945. gadā, tika izveidota Tēvzemes Latvijas aizstāvju apvienība cīņai pret padomju varu, kurā Juhņevičs tika izvēlēts par apvienības priekšsēdētāju.⁵⁵ Vēvers savās atmiņās uzsver, ka tieši uz šo apvienību vācu abvērs jeb izlūkdienests licis lielas cerības. Tas tiek pamatots arī ar faktu, lai izvērstu graujošu darbību pret padomju varu, vācu sagatavotajam diversantam Pēterim Supem tika dots uzdevums nodibināt sakarus ar Juhņeviča apvienību.⁵⁶

Jānis Riekstiņš laikrakstā “Cīņa” raksturoja pretošanās kustības cēloņus Vidzemes pusē: Cēsu apriņķī, padomju varas īstenotie pasākumi izraisīja lauku buržuāzijas, jeb tā saucamo “kulaku” niknu pretestību. Laiks, kad darbojās aktīva partizānu un “kulaku” pretestība dēvēja par “asu, bezkompromisa šķiru cīņas laiku”. Padomju varas nostiprināšanās Latvijas PSR nepatika vietējiem nacionālistiem un fašistu līdzskrējējiem. Partizānu darbību vietējie biedri uzskatīja par otrā pasaules kara sekām, kuras pēc iespējas ātrāk jālikvidē.⁵⁷

Kā trešais pretošanās kustības izveides cēlonis bija cerība uz Rietumvalstu atbalstu Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanai. Padomju vēstures literatūrā tiek nievāta valstiskuma atjaunošanas ideja. Literatūrā tika uzskatīts, ka padomju vara Latvijas teritorijā tika izveidota jau 1917. gadā. Līdz pat padomju varas atjaunošanai 1940. gadā Latvijas brīvvalsts posms tiek interpretēts kā īslaicīga novirze no valstij paredzētā ceļa.⁵⁸ Tuvojoties otrā pasaules kara noslēgumam, nacionāli noskaņotajiem elementiem radās cerība uz valstiskuma atjaunošanu. Situācija likās līdzīga tai, kura risinājās Latvijas teritorijā 1918. un 1919. gadā. Toreiz ar

---

⁵⁴JĀNIS VĒVERS. Indīgās saknes: čekista dokumentālais apraksts. Rīga 1970. 47.lpp Pieejams:

http://gramatas.lndb.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#issue:/g_001_0308086895|issueType:B

⁵⁵Turpat, 46.lpp

⁵⁶Turpat, 47.lpp

⁵⁷JĀNIS RIEKSTIŅŠ. “Pagasta partorg! Tu esi...” In: Cīņa. Nr. 201. (29.08.1970.) Pieejams:

http://periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pa|issue:/p_001_cina1970n201|article:DIVL164|query:%C5%A1%C4%B7iru%20ci%C5%86as|issueType:P

⁵⁸DAINA BLEIERE. Latvijas sovietizācija Baltijas valstu kontekstā. In: Latvija un latvieši 2. sējums. Rīga 2018. 539.lpp

rietumu lielvalstu atbalstu, tika izveidota “buržuāziskā” Latvija, kurai tās piešķīra varu, bagātību un dzīves ērtības.⁵⁹ Nacionāli noskaņotā inteliģence ticēja tam, ka vēsture atkārtojas. Latvieši tam ticēja un uzskatīja, ka kapitālistiskās lielvalstis – Amerikas Savienotās valstis un Lielbritānija neļaus PSRS sakaut Vāciju un gūt uzvaru karā. Iedzīvotāju vidū radās cerība uz drīzu kara izcelšanos starp Padomju savienību un Kapitālistiskajiem Rietumiem, kas sekmētu Latvijas neatkarības atjaunošanu. Iemesls neatkarības atgūšanai tika pasniegts kā latviešu “buržuāzijas” vēlme atjaunot spēku un varu viņu valstī. Bija nepieciešams sākt darboties, lai radītu iespaidu, ka Latvijas teritorijā pastāv pretestības kustība, kas cīnās par brīvu Latviju. Tā romāna fragmentā “Kad lietus un vēji sitas logā” rakstīja autors Arvīds Grigulis.⁶⁰

Sovjetizācijas procesa gaitā vēstures zinātne tika pakārtota atbilstoši PSRS koncepcijai. Vēstures faktu interpretēšana norisa atbilstoši jaunievietajām ideoloģiskajām nostādnēm. Pretošanās okupācijas tika pieminēta tikai kādas lielākas norises kontekstā, taču netika atsevišķi pētīta. Padomju literatūrā iespējams izšķirt trīs galvenos pretošanās kustības iemeslus. Pirmais un biežāk minētais pretošanās iemesls – partizānu darbība, zemnieku pretošanās kolektīvizācijai un inteliģences pretošanās tiek interpretētas kā “šķiru cīņas” izpausmes. Otrais izplatītākais apgalvojums bruņotās pretestības izvēršanai bija vācu okupācijas sekas. Kā trešais iemesls tiek minēts cerība uz Rietumvalstu atbalstu cīņā par Latvijas valstiskuma atgūšanu.

---

⁵⁹ARVĪDS GRIGULIS. Kad lietus un vēji sitas logā. In: Zvaigzne. Nr. 16. (20.08.1961.) Pieejams: http://periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pa|issue:/p_001_zvai1961n16|article:DIVL565|query:lietus%20un%20v%C4%93ji%20sitas%20log%C4%81%20un|issueType:P

⁶⁰ARVĪDS GRIGULIS. Kad lietus un vēji sitas logā. In: Zvaigzne. Nr. 16. (20.08.1961.) Pieejams: http://periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pa|issue:/p_001_zvai1961n16|article:DIVL565|query:lietus%20un%20v%C4%93ji%20sitas%20log%C4%81%20un|issueType:P

3. PARTIZĀNU GRUPU DARBĪBAS RAKSTUROJUMS

Rakstā “Frontes varoņdarbiem līdzīgi”, Jānis Dzintars uzsver, ka vācu okupācijas laikā, diversantu grupu izveidi iespējams iedalīt divos posmos. Pirmais posms sākot no 1944. gada augusta līdz vācu okupācijas varas padzīšanai no Rīgas. Šajā posmā “SS Unternehmen “Zeppelin” – Hauptabteilung Nord” izveidotās operatīvās spiegošanas un diversiju vienības vadībā, tika izvēsta bruņotu grupu izveide SA aizmugurē, lielākoties Vidzemē. Sarkanās armijas “atbrīvotajā” Latvijas teritorijā atradās ap pussimts bruņotu diversantu grupu, kuras lielākoties sastāvēja no nacionāli noskaņotiem vietējiem iedzīvotājiem.⁶¹

Otrs diversantu sagatavošanas posms norisinājās “Kurzemes katlā” līdz pat Vācijas kapitulācijai. Gandrīz katrā Kurzemes pagastā atradās “SS Jagdverband Lettland” organizācijas un vācu militārā izlūkdienesta sagatavotās diversantu grupas desmit līdz divdesmit vīru sastāvā, tomēr citos pagastos to skaits sasniedza pat piecdesmit cilvēku. Kopumā Latvijas PSR Austrumu un centrālajā daļā nosūtīto grupu skaits pārsniedza simtu, bet grupējumos ietilpstošo skaits pat tūkstoti. Tāpat lai radītu diversantu izvēstajai darbībai nacionālu nokrāsu, 1944. gadā tika izveidots fiktīvs Latvijas partizānu centrs.⁶²

Gāliņa un Reksņas darbā visai detalizēti aprakstīta pretošanās kustības izveide un tās galvenie uzdevumi. Bijušā “SS Jagdverband Ostland” štāba priekšnieks Jankavs mēģināja uzsākt sakarus starp atsevišķām grupām, kuras atradās Kurzemes apriņķos. Paralēli tam, tika izgatavoti fiktīvi dokumenti vairākām personām, ierīkoti bunkuri, ieroču un munīciju noliktavas, kā arī iekārtotas slepenas ‘pastkastītes’ ziņu nodošanai. Jankavs bija saņēmis pusotra miljona viltotus padomju rubļus. Diversantiem tika izsniegts civilapģērbs un jauni apavi, pārtika, padomju nauda.⁶³

Rakstā “Latviešu fašistiskā buržuāzija hitleriešu izlūkdienesta kalpībā” Jānis Dzintars raksta, ka Ulmaņa fašistiskās diktatūras laikā, tomēr vēl izteiktāk vācu okupācijas laikā, latviešu fašistiskā buržuāzija, izmantojot melus un demagoģisku propagandu, mēģināja ietekmēt vietējos iedzīvotājus ar ekstrēma nacionālisma un antikomunisma reakcionārajām idejām.⁶⁴ Tas kalpoja par iemeslu vācu izlūkorgānu vadītāju uzskatam, ka diversantu “bandām” uzdodoties par nacionālajiem partizāniem būs lielākas iespējas izvērsties un plašāka atbalsta bāze lauku

⁶¹JĀNIS DZINTARS. Frontes varoņdarbiem līdzīgi. In: Padomju jaunatne. Nr. 38. (24.02.1984.) <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pp|issue:56399|article:DIVL128>

⁶²FRANCIS REKŠŅA, HARIJS GĀLIŅŠ. Spartaks Kurzemē: dokumentāls stāsts. Rīga 1979.

⁶³JĀNIS DZINTARS. Frontes varoņdarbiem līdzīgi. In: Padomju jaunatne. Nr. 38. (24.02.1984.) <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pp|issue:56399|article:DIVL128>

⁶⁴ Turpat.

apvidos.⁶⁵ 1944. gadā, Latvijas teritorijai vēl atrodoties vācu okupācijas varā, tika izdota skrejlapa ar nosaukumu “Latvija”. Par šo izdevumu Vilis Samsons savā monogrāfijā izsakās sekojoši – “Šī fiktīvā opozicionārā lapa 1944. gada vasarā bija jau tiktāl inficējusies ar hitlerismu, ka varēja nekavējoties kļūt par nacistu izlūkdienesta izveidotās diversantu bandas izdevumu. [...] Nacisti cerēja, ka Dravas un Lielezera sacerējums ar saviem pretpadomju meliem un šovīnistiskajiem saukļiem radīs iespaidu, ka Padomju armijas aizmugurē Latvijas PSR teritorijā darbojās vairākas lielas nacionālās pagrīdes organizācijas, kas izdod savas avīzes un izvērš partizānu karu. [...] Tā latviešu fašisti vācu nacionālsociālisma sagrāves priekšvakarā bija saņēmuši savu idejisko saimnieku atļauju mētāties ar vishumānākajiem saukļiem par brīvību, taisnību un sociālismu.”⁶⁶

Diversantu mērķis bija atrast pret padomju varu noskaņotus cilvēkus, organizēt bruņotas “bandas”, kas aizkavētu padomju varas iestāžu darbību, kā arī iebiedēt padomju aktīvistus.

Vācu okupācijas varas veidotās diversantu grupas vāca ziņas sakarā ar sarkano armiju un tās veiktajām darbībām. Izlūku galvenais mērķis bija izveidot vairākas grupas Latvijas teritorijā, kuru uzdevums būtu veikt bruņotas akcijas Sarkanās armijas aizmugurē. Vācu armijas kapitulācijas dienā, vairums latviešu virsnieku, kuri bija dienējuši vācu leģionā, atteicās nolikt ieročus un iegāja mežos. Tika izveidotas nacionālistiska rakstura grupas, kas sastāvēja no vācu okupācijas varai “uzticamiem lielsaimniekiem” – bijušajiem policistiem, aizsargiem, leģiona virsniekiem un daudziem citiem latviešu tautas nodevējiem jeb tipiskiem latviešu fašistiskās buržuāzijas pārstāvjiem, tā Talsu rajona laikrakstā “Padomju karogs” rakstīja Jānis Dzintars.⁶⁷

Oļegs Rudņevs romānā “Ilgais ceļš kāpās” raksturo partizānu izskatu: “No meža iznāca bandīti. Kādam mugurā bija vācu armijas forma vai aizsarga frencis, kādam privātas drānas, taču visiem rokās bija vācu armijas automāti”.⁶⁸

Diversanti no “SS Jagdverband Ostland” štāba pakļāva savai ietekmei Kurzemes teritorijās esošās nacionāli noskaņotās grupas, kuras sastāvēja no režīmam nelabvēlīgiem elementiem, tādiem kuri vēlējās atjaunot iepriekšējo valsts iekārtu. Grupas, apbruņojušās ar pieejamo municiju, izvērta aktīvu bandītisku darbību. Nelegālistu veiktās akcijas sastāvēja no vietējo iedzīvotāju terorizēšanas, padomju aktīvistu un partijas darbinieku aplaupīšanas izņēmuma

---

⁶⁵JĀNIS DZINTARS. Latviešu fašistiskā buržuāzija hitleriešu izlūkdienesta kalpībā In: Padomju Venta

⁶⁶VILIS SAMSONS. Naida un maldu slīkšņā: ieskats ekstrēmā latviešu nacionālisma uzskatu evolūcijā. Rīga 1983. 206.lpp

⁶⁷JĀNIS DZINTARS. Pret Vilkačiem! In: Padomju karogs (Talsi) Nr. 56-057. (08.05.1975.) Pieejams: <http://periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pa|issue:/paka1975n056-057|article:DIVL153|query:pret%20vilka%C4%8Diem%20pret|issueType:P>

⁶⁸OĻEGS RUDŅEVS. Ilgais ceļš kāpās. Rīga 1984. 356.lpp

gadījumā arī noslepkavošanas. Tika uzbrukts arī mājām, kuras atradās savrup no apdzīvotām vietām, kā arī vientuļiem garām gājējiem vai braucējiem.⁶⁹

Vincents Karaļuns preses izdevumā “Dzimtenes balss” uzsvēra, ka “bandītu” grupas nereti dēvēja sevi par nacionālajiem partizāniem un brīvības cīnītājiem; vairums no tiem mēģināja piesavināties 1905. gada revolūcijas meža brāļu nosaukumu.⁷⁰

Zīmīgi šķiet fakts, ka Franča Rekšņas un Harija Gāliņa dokumentālajā aprakstā tika iekļauts fragments no kāda Jankava štāba darbinieka dienasgrāmatas, kas raksturo nacionālo partizānu noskaņojumu: “Laikā, kad kapitulēja Vācija, daudzi Kurzemes karotāji izlēma uzsākt meža dzīvi, taču masveidīga mežu “ķemmēšana” padarīja mūsu rindas retākas. Dienas ir kļuvušas par naktīm, naktis par dienām. Naktīs tiek veikti pārgājieni – pārtikas meklējumi un informācijas vākšana. [...] Ar katru brīdi paliek mazāk tādu, kuri būtu gatavi iesākt cīņu turpināt. Daži sāk izdabāt jaunajai varai un kļūst par nodevējiem.”⁷¹

Talsu apriņķī pirmajos pēckara gados praktiski nebija pagasta, kurā nacionālistu drānās tērtie “bandīti” nebūtu lējuši nevainīgu darba ļaužu asinis. Vairākos pagastos tika iznīcināti “padomju patrioti” un to ģimenes, un šīs darbības pastrādāja vācu diversanti, kuri tēloja nacionālos partizānus. Vientiešu apmuļkošanai “bandīti” dēvēja sevi par nacionālajiem partizāniem, kuri vēlreiz mēģināja iznīcināt padomju režīmu līdz ar pamatiem.⁷²

Padomju laika vēstures grāmatās un zinātniska rakstura darbos pretošanās kustības tēmai netika veltīta atsevišķa uzmanība. Atsevišķās vietās periodikas izdevumos, populārzinātniskos rakstos un literatūrā tika minēta tikai bruņotās pretošanās kustības negatīvās iezīmes. Piemēram, Kanāles un Stepermaņa tapušajā Latvijas PSR vēsturē tika minēta bruņotās pretestības negatīvā ietekme uz “sociālisma celtniecību” Latvijas PSR. Nacionālie partizāni tika pasniegti kā “bandīti” un vācu fašistiskās okupācijas atbalstītāji, kuri slēpās mežos, slepkavoja padomju iestāžu darbiniekus un aizkavēja kolhozu izveidi.⁷³

Zigmunds Skujiņš stāstā “Vienas nakts hronika” izceļ partizānu negatīvās iezīmes – naktīs uz ceļa tie aptur automašīnas. Cilvēkiem tiek atņemta pārtika un vērtīgas mantas. Tiek pielietotas

⁶⁹FRANCIS REKŠŅA, HARIJS GĀLIŅŠ. Spartaks Kurzemē: dokumentāls stāsts. Rīga 1979.

⁷⁰VINCENTS KARAĻUNS. Vilkaču gals. In: Dzimtenes balss. Nr. 5. (30.01.1986.) Pieejams: <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pp|issue:36719|article:DIVL180>

⁷¹FRANCIS REKŠŅA, HARIJS GĀLIŅŠ. Spartaks Kurzemē: dokumentāls stāsts. Rīga 1979.

⁷²JĀNIS DZINTARS. Pret vilkačiem! In: Padomju Karogs (Talsi) Nr.56-0.57 (08.05.1975.) Pieejams: <http://periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pa|issue:/paka1975n056-057|article:DIVL153|query:pret%20vilka%C4%8Ddiem%20pret|issueType:P>

⁷³VERONIKA KANĀLE, MARGĒRS STEPERMANIS. Latvijas PSR vēsture 7.-11. klasei. Rīga 1969. 242.lpp

vardarbīgas metodes padomju patriotu iebiedēšanā, notiek arī slepkavošana.⁷⁴ Līdzīgas iezīmes saskatāmas arī Ojāra Vācieša stāsta fragmentā “Tās dienas acīm”. Atsevišķās epizodēs tika minēts “bandītu” pastrādātais, piemēram, vietējā veikala apzagšana, telefona sakaru traucēšana un izrēķināšanās ar padomju aktīvistiem. “Aprinča komitejas sekretārs pastāstīja, cik asa cīņa pašlaik notiek mūsu republikas laukos. Cīņa par mūsu nākotni šodien prasa ne vien modrību un pašizliedzību, tā šodien prasa asinis.”⁷⁵

Arī Riekstiņš savā rakstā raksta: “Nacionālisti organizēja bandas un izmantojot vardarbīgas metodes traucēja vietējo iestāžu darbības. Bandīti traucēja graudu nodošanas procesam, postīja kulšanas vietas kā arī iebiedēja zemniekus un uzbruka padomju varas aktīvistiem. No bandītu lodēm gāja bojā arī pagasta izpildkomitejas priekšsēdētāji, komsorgi, viņu ģimenes (...0”.⁷⁶

Viņš raksta, ka “bandīti”, izmantojot vardarbīgas metodes, izrēķinājās ar tā dēvējamajiem “padomju patriotiem”. Tika slepkavoti padomju aktīvisti – partizāni uzbruka bijušajiem ziņotājiem, to ģimenēm, tika noslepkavoti Māteru un Tērandes pagasta ciema padomes priekšsēdētājs kopā ar savu ģimeni. “Bandīti” uzbrukuši arī Kabiles pagasta izpildkomitejas ēkai un traucējuši telefona sakarus.⁷⁷

Cēsu rajona laikrakstā “Padomju Druva” minētas Grundzāles pagasta “bandas” veiktās akcijas. “Bandīti” likuši bijušajam milicijas darbiniekam, Pēterim Krūmiņam nomelnot pastāvošo varu. Tā kā tas neizdevās, milici nošāva. Līdzīgs liktenis piemeklēja arī daudz bērnu māti Albīni Plūmi. Iemesls šādai rīcībai bija viņas atklātā nostāja pret “kulakiem”.⁷⁸

Interesants gadījums risinājies Talsu pusē, 1946. gada vasarā, “bandīti” pie Podnieku ceļa krustojuma uzstādīja mīnētu krustu, pie kuru bojā gāja Talsu aprinča komitejas instruktors Donāts Deniņš.⁷⁹ Kā rakstīja G. Moors – “Kur pāri gāja šo asinskāro siseņu bars, aiz muguras

---

⁷⁴ZIGMUNDS SKUJIŅŠ. Vienas nakts hronika. In: Izlase divos sējumos. Stāsti, noveles, romāni. Rīga 1986. 177.-178.lpp

⁷⁵OJĀRS VĀCIETIS. Tās dienas acīm. In: Karogs Nr.5., (01.05.1959.) Pieejams: http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pp|issue:/p_001_karo1958n05|article:DIVL443|issueType:P

⁷⁶JĀNIS RIEKSTIŅŠ. “Pagasta partorg! Tu esi...” In: Cīņa. Nr. 201. (29.08.1970.) Pieejams: http://periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pa|issue:/p_001_cina1970n201|article:DIVL164|query:%C5%A1%C4%B7iru%20ci%C5%86as|issueType:P

⁷⁷FRANCIS REKŠŅA, HARIJS GĀLIŅŠ. Spartaks Kurzemē: dokumentāls stāsts. Rīga 1979.

⁷⁸ALBERTS GAILIS. Par Padomju varu Latvijā. In: Padomju druva (Cēsis) Nr. 29., 21.07.1962. Pieejams: <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pp|issue:/pdr1962n029|article:DIVL113|query:band%C4%81s%20band%C4%81m%20par%20sevi%20d%C4%93v%C4%93ja%20par|issueType:P>

⁷⁹G. MOORS. Vilkači. In: Padomju karogs. (Talsi) Nr. 1., 17.05.1962. Pieejams: <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pp|issue:/paka1962n001a|article:DIVL75|query:legaliz%C4%93%C5%A1an%C4%81s|issueType:P>

skanēja sieviešu vaimanas un bērnu raudas, sprakšķēja automātu un revolveru šāvieni, aiz viņiem palika izlaupītas kūtis, skapji, tīnes. Ar cieši piepakotām mugursomām un maisiem, piekrautiem vezumiem, vilkači atgriezās no katra pārgājiena. ”⁸⁰

Rakstā “Otrais karš” minēts gadījums ar padomju patriotu iesaistīšanu “bandītiskajās” aktivitātēs. 1946. gada jūnijā tika nošauts Valmieras pagasta milicis Geraniuss. Vēlāk noskaidrojās, ka milici nogalināja A. Zālītis, kurš sastāvēja vietējā iznīcinātāju bataljonā. Iemesls šādai rīcībai tika pamatots sekojoši: “ [...] abi jaunekļi pirms tam bija negaidīti sastapušies ar apkārt sirojošās Freimaņa bandas vīriem, tikuši nostrostēti, krietni nobaidīti un pēc tam faktiski “nopirkti”, lai novāktu bandītiem nevēlamo pagasta amatpersonu. ”⁸¹

Zīmīgi šķita, ka partizānu veiktajās akcijās, kurās padomju puse cieta lielākus zaudējumus tika pieminētas skopi – it kā garāmejojot.

Triecienā pret Supes diversantu “bandas” apmetni Stampaku purvā, krita vairāki drosmīgi iznīcinātāju bataljona kaujinieki un komjaunieši. Kā tālāk tekstā apgalvo Jānis Dzintars, padomju pusē zaudējumi bija krietni mazāki nekā Supes “bandai”. Notikušās akcijas rezultātā, dzīvi palikušie “bandīti” tika izklīdināti, bet to apmešanās vieta – iznīcināta. Līdz pat savai nāvei 1946. gada 1. aprīlī, “bandītu” barvedis Supe nespēja izklīdušos “bandītus” sapulcināt vienkopus.⁸²

Jāsaka, cilvēku uzskatus ietekmēja ne tikai uzspiestā ideoloģija un tajā laikā valdošā propaganda, bet arī cilvēku ticība tās pareizībai. Padomju vēstures historiogrāfijā par vēstures toņa noteicējiem tika dēvēti Aleksandrs Drīzulis, Jānis Dzintars un Vilis Samsons. Jāatzīmē tas, ka īpaši vēsturnieka Dzintara darbos bija manāma tendence pārlietu slavināt tā saucamos padomju patriotus un nacionālos partizānus un to darbības attēlot pārspīlēti negatīvās krāsās.

Dzintars savā aprakstā min Kalnozola – Daugavieša grupas pastrādātās nelikumības. “Bandīti” savos sirojumos neaizmirsu bijušo pionieru mājas. “Šķiru naida” un atriebības vadīti, tie iznīcināja kādu pionieri kopā ar visu ģimeni un nogalināja Stendes pagasta komsorgu. “Bandīti” ielauzās “Dambkalnu” mājās un nokāva aitas un cūkas, paņēma līdzī apģērbu un miltus kā arī

---

⁸⁰G. MOORS. Vilkači. In: Padomju karogs. (Talsi) Nr. 1., 17.05.1962. Pieejams: <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pp|issue:/paka1962n001a|article:DIVL75|query:legaliz%C4%93%C5%A1an%C4%81s|issueType:P>

⁸¹A. MARTINOV. Otrais karš. In: Liesma (Valmiera) Nr. 43 (18.03.1988) Pieejams: <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pp|issue:342939|article:DIVL68>

⁸²Jānis Dzintars. Frontes varoņdarbiem līdzīgi. In: Padomju jaunatne. Nr. 38. (24.02.1984.) <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pp|issue:56399|article:DIVL128>

norāva pēdējos puszābakus kādai sievietei no kājām. “Bandīti” vairākas reizes ielauzās kādas atraitnes mājās, kura viena pati uzturēja septiņus bērnus, un nozaga pēdējo, kas tai piederēja.⁸³

Astoņdesmitajos gados iezīmējas pakāpeniskas izmaiņas vēstures zinātnes pētniecībā – risinājās intensīva vēstures liecību vākšana un apzināšana. Kas attiecas uz vēstures pētniecību, septiņdesmitajos un astoņdesmitajos gados bija manāma daļēja atbrīvošanās no pārmērīgi politizētiem un ideoloģizētiem šabloniem.⁸⁴ Salīdzinājumā ar agrāk tapušajiem rakstiem, minētajos darbos nedaudz izvērstākā veidā tiek minēta partizānu grupu izveide un atsevišķi gadījumi. Kā minējis Jānis Riekstiņš, vairums jaunu cilvēku nav pazīstami ar notikumiem, kuri risinājās pēckara gados Latvijas PSR teritorijā. Tādēļ vēsturnieki par savu uzdevumu izvirzīja sabiedrības informēšanu par pēckara notikumiem Padomju Latvijā, vienkāršo ļaužu ikdienu, par lietām, kas palīdzēja pārvarēt pēckara grūtības, un tiem, kas centās šīs grūtības palielināt.⁸⁵

Padomju Latvijas iedzīvotāju izglītošanas nolūkā, televīzijā tika izrādīts raidījumu cikls “Pa vilkaču pēdām”. Lai sniegtu vēsturiski precīzāku redzējumu par notiekošo Latvijas PSR lauku apvidos, par filmas konsultantiem tika pieaicināti vēstures zinātņu kandidāts Jānis Dzintars un VDK bijušais darbinieks čekists Alberts Bundulis.⁸⁶ Raidījuma autori ņēma intervijas arī no cilvēkiem, kuri ietilpa šo diversantu grupu sastāvā, protams, interviju rezultāts bija dažāds. Raksta autors uzsver, ka iegūtais dokumentālais materiāls palīdzēja raidījuma autoriem atmaskot buržuāzisko nacionālistu “bandas”, parādot to prettautisko būtību patiesā vēstures spogulī.⁸⁷

Raidījums “Vilkačiem pa pēdām”, zināmā mērā ietekmēja sabiedrības izpratni un uzskatus par partizānu kustību Latvijas teritorijā. Tas arī kalpoja kā pamudinājums padomju aktīvistiem un tiem, kuri ņēmuši dalību partizānu grupu apkarošanā, dalīties atmiņās par pēckara dzīvi Latvijas PSR. Par to liecina arī atsevišķi raksti, piemēram, Cēsu rajona laikrakstā “Padomju Druva” un Gulbenes rajona laikrakstā “Dzirkstele” publicētais materiāls.

E. Kerliņš laikrakstā “Padomju Druva” min Sarkanās armijas karaspēka iesaistīšanos partizānu grupu apkarošanas akcijās - “[...] mēs Sarkanās Armijas virsnieki, seržanti un kareivji devāmies

---

⁸³JĀNIS DZINTARS. Pret vilkačiem! In: Padomju Karogs (Talsi) Nr.58 (13.05.1975.) Pieejams:

[http://periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-](http://periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pa|issue:/paka1975n058|article:DIVL109|query:Pret%20vilka%C4%8Diem|issueType:P)

[dev.html?lang=fr#panel:pa|issue:/paka1975n058|article:DIVL109|query:Pret%20vilka%C4%8Diem|issueType:P](http://periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pa|issue:/paka1975n058|article:DIVL109|query:Pret%20vilka%C4%8Diem|issueType:P)

⁸⁴ALEKSANDRS IVANOVŠ. Padomju politika Latvijā. 20. gadsimta 50. gadu otrajā pusē – 80. gadu vidū. In: Vēsturnieku komisijas raksti 21. sējums. Latvijas vēsture 20. gadsimta 40.-90. gados. Rīga 2007.

⁸⁵JĀNIS RIEKSTIŅŠ. Divi pasaules izaug ik pagastā. In: Dabas un vēstures kalendārs 1986. gadam. Rīga 1985.

141.lpp; Pieejams: [http://gramatas.lndb.lv/periodika2-viewer/view/index-](http://gramatas.lndb.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pp|issue:/g_001_0304056105|article:DIVL1101|page:143|issueType:B)

[dev.html?lang=fr#panel:pp|issue:/g_001_0304056105|article:DIVL1101|page:143|issueType:B](http://gramatas.lndb.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pp|issue:/g_001_0304056105|article:DIVL1101|page:143|issueType:B)

⁸⁶VINCENCS KARAĻUNS. Patiesības neatvairāmais spēks. In: Cīņa Nr. 13 (17.01.1986.) Pieejams:

<http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pp|issue:293252|article:DIVL175>

⁸⁷Turpat.

uz laukiem palīgā pagastu izpildkomitejām, partorgiem, komsorgiem un vietējiem iznīcinātājiem. Ierados Rankas un Jaunpiebalgas pagastos. Toreiz vajājām “Rudbārža bandu”, kas bija pastrādājusi dažādus noziegumus un nelietības. Bandas izsekošanu apgrūtināja tas, ka budži un citi nacionālistiski noskaņoti ļaudis slēpa bandītus un tiem palīdzēja. Tā, piemēram, kamēr bandīti dzēra un ēda, saimnieks un pārējie ģimenes locekļi ar mājas suņiem izvietojās slēpņos un, kad tuvojās kāds svešais, par to ziņoja bandītiem.”⁸⁸

Arī runājot par 1946. gada februārī notikušajām Latvijas PSR Augstākās padomes vēlēšanām Kosas pagastā, Kerliņš raksta: “Pie mums vēlēšanas noritēja bez starpgadījumiem, tomēr bandīti bija sabojājuši telefona sakarus, nozāģējot stabus.”⁸⁹

Savukārt, Gulbenes rajona laikrakstā “Dzirkstele” publicētajā rakstā, bijušais partorgs Baldonis raksturoja pēckara norises Galgauskas pagastā – “[...] tāpat kā daudzos pagastos ar vilkaču izmisumu un nežēlību trakoja buržuāzisko nacionālistu, fašistu pakalpiņu bandas. Viņu asiņainie noziegumi šausmināja visus, taču nespēja iebiedēt partijas un padomju darbiniekus, aktīvistus un daudzus vienkāršos zemniekus. Proti, ļaudis, kas bija ķērušies pie jaunas dzīves celtniecības. Protams, bija arī, kuri svārstījās, un tādi, kuri darīja visu, lai kaitētu padomju varai. Viņi domāja tikai par savu “vecu laiku” un negribēja redzēt vēstures patiesību, kas pavēra darbaļaužu iespējas. Tieši viņi un mežā iebēgušie buržuāziskie nacionālisti bija tie, kuri turpināja slepkavot un laupīt.”⁹⁰

Interesanti šķiet, ka rakstā tika minētas arī metodes, kuras izmantoja padomju aktīvistu iebiedēšanai. – “[...] tajā laikā arī bieži saņēmu draudu vēstules, kas sūtītas uz pēcapmaksu (tas ir, iesviestas pastā bez markas). Tajās bija teikts, ka “Tēvijas sargi” manu ādu sadalīs pa kvadrātiņiem, ja es organizēšu vai pat runāšu par kolhozu dibināšanu. Taču mūsu virzība nebija apturama, jo to vadīja komunisti un atbalstīja visi godīgie darbaļaudis.”⁹¹

Jāsaka, arī astoņdesmito gadu beigās rakstiem saistībā ar nacionālo pretošanās kustību, bija izteikti negatīva nokrāsa. Balvu rajona laikrakstā “Vanduguns” Jāzeps Kokorevičs raksta par viņa dzimtas saistību ar televīzijas raidījumā “Vilkačiem pa pēdām” notikumiem – “Kamēr Jāzeps un Anele bija aizgājuši sienu salikt gubās, mājās bija ieradušies “vilkači” jeb mežabrāļi un, neļaujot nevienam iziet no mājas, to aizdedzināja. [...] Māju aizdedzināja ar visiem cilvēkiem, kas tur bija iekšā. Staņislavs mēģināja bēgt caur izsisto logu un tika nošauts. Viņa

⁸⁸ E. Kerliņš. Cīņā pret vilkačiem. In: Padomju Druva (Cēsis) Nr. 92. (01.08.1985) Pieejams: <http://periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:383298|article:DIVL110>

⁸⁹ Turpat.

⁹⁰ O. Baldonis. Pret vilkačiem tikai kā pret vilkačiem. In: Dzirkstele (Gulbene) Nr. 11 (24.01.1985.) Pieejams: <http://periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pp|issue:474385|article:DIVL86>

⁹¹ Turpat.

sieva Monika tika piesista pie sienas vienā no istabām un degusi kā svece.”⁹²

Vincentis Karaļuns publikācijā “Vilkaču Gals” Latvijas presē visai izvērsti parāda “kulaku” nozīmi partizānu kustībā: “Tautsaimniecības atjaunošana Latvijas PSR risinājās sarežģītos sociāli – politiskos apstākļos. Tieši lauku apvidi pēc kara kļuva par šķiru cīņas galveno arēnu. Lielā Tēvijas kara laikā, vairums lauku iedzīvotāju sniedza palīdzību fašistiskajiem iebrucējiem, aizsargiem un leģionāriem. Tie nebija samierinājušies ar padomju varas panākumiem un agrāko privilēģiju zaudēšanu, tādēļ vairums no laukos dzīvojošajiem kalpoja par šī politiskā bandītisma atbalstu”.⁹³

Viņš arī raksta, ka “kulaki” un “buržuāziskie nacionālisti” ar tiem iespējamām metodēm centās aizkavēt kolhozu veidošanos. Piedraudot ar sētu nodedzināšanu un jauno kolhoznieku nogalināšanu, zemnieki tika brīdināti nestāties kolhozos. Ar nepatiesu runu izplatīšanu un bruņotiem uzbrukumiem padomju aktīvistiem, “bandīti” mēģināja izjaukt padomju varas organizētos pasākumus un iesaistīt sabotāžā arī zemniekus.⁹⁴

Rakstā “Šķiru cīņa laukos: jauni fakti un atziņas” tika pieminētas 1949. gada deportācijas un to saistība ar partizāniem. Šī raksta autors Jānis Riekstiņš rakstīja, ka tajā laikā jau stipri iedragātas, pret padomju varu un sociālistiskajiem pārveidojumiem noskaņotās bruņotās “bandas” un buržuāziski nacionālistiskā pagrīde, izmantojot teroru un draudus, mēģināja aizkavēt kolektivizācijas gaitu. Šajās “bandās” ietilpa arī daudzi “kulaki”, kuri piegādāja “bandītiem” pārtiku un informāciju kā arī sniedza cita veida atbalstu. Šādi apstākļi radīja nepieciešamību izsūtīt “kulakus” uz Republikas attālākajiem apgabaliem.⁹⁵ Latvijas PSR padome 1949. gada 17. martā pieņēma lēmumu par “kulaku” un to ģimenes locekļu izsūtīšanu. Izsūtīšanai uz attāliem apgabaliem, kopumā bija pakļautas 13 054 ģimenes. 9250 no tām bija “kulaku” ģimenes – daļa no tiem kā “bandītu” atbalstītāji, kā arī 4254 ģimenes, kuru locekļi bija “bandīti” vai tie iepriekš sodīti par pretpadomju darbību un sadarbošanos ar vācu okupantiem.⁹⁶

---

⁹² Jāzeps Kokorevičs. Kur bērniņā gājām vēžus un vēdzeles ķert. In: Vaduguns (Balvi) Nr. 6 (16.01.1990.) Pieejams: <http://periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:365197|article:DIVL135|query:Pa%20vilka%C4%8Du%20p%C4%93d%C4%81m%20>

⁹³ VINCENTS KARAĻUNS. Vilkaču Gals Latvijas presē. In: Dzimtenes balss Nr. 5 (30.01.1986.) Pieejams: <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pp|issue:36719|article:DIVL180>

p

⁹⁴ JĀNIS RIEKSTIŅŠ. Šķiru cīņa laukos: jauni fakti un atziņas. In: Latvijas likteņgadi. 2.sējums. Rīga 1988. 97.-98.lpp

⁹⁵ Turpat, 99.lpp

⁹⁶ Turpat, 100.lpp

Valmieras rajona laikrakstā “Liesma” publicētajā rakstā “Otrs karš” tika plašāk iztirzāta partizānu atbalsta bāze. Martinovs savā rakstā uzsver, ka “bandītiem” bija izveidots plašs atbalstītāju tīkls. “Bandītu” morālā un materiālā atbalsta bāze lielākoties sastāvēja no “bandītiem”, kuri iepriekš legalizējušies, bijušajiem vācu okupācijas atbalstītājiem – leģionāriem, policistiem un aizsargiem kā arī lielsaimiekiem, kuriem, tika atsavinātas lielākās zemes platības. Šie elementi atklātā vai slēptā veidā izrādīja jebkādu pretestību padomju varas īstenotajiem pasākumiem.⁹⁷ Atbalstītāji nodrošināja “bandītus” ne tikai ar informāciju, bet arī piegādāja pārtiku un apģērbu, atsevišķos gadījumos deva patvērumu. “[..] zināms skaits bijušo bandu dalībnieku, kuri paši netika saukti pie tiesas un sodīti, taču savu nostāju būtībā nebija mainījuši, 1949. gada martā tika izsūtīti no republikas.”⁹⁸

Savukārt Latvijas PSR enciklopēdijā 1949. gada deportācijas, kaut arī ne tieši minētas, Vincenta Karaļuna rakstā tika pamatotas kā loģisks risinājums padomju varas piekoptajai “budžu izstumšanas politikai”; kā rezultātā, tika mazināta pret padomju varu naidīgi noskaņoto elementu pretestība: “Ņemot vērā neatlaidīgās darbaļaužu prasības, daļa budžu un pretpadomju elementu uz laiku pārvietoja ārpus LPSR teritorijas. Izsūtītos, kā arī republikā atstātos budžus un citus naidīgos elementus, padomju vara centās pāraudzināt, dodot tiem iespēju godīgi strādāt un izmantot sava darba augļus, būt pilntiesīgiem pilsoņiem.”⁹⁹

Legalizācija

1945. gada septembrī laikraksta “Cīņa” publicētajā uzsaukumā, ģenerālmajors Eglītis aicināja tos, kuri nonākuši nelegālā stāvoklī vai atrodas kādas “bandas” sastāvā, legalizēties un atgriezties ierastajā dzīvē. Tas tika pamatots ar sekojošu frāzi - “Padomju vara dod iespēju katram, kas maldījies un ticis piekrāpts, saglabāt dzīvību un atgriezties pie savas tautas, pie ģimenes un ar godīgu darbu izpirkt vainu pret savu dzimteni”.¹⁰⁰ Šī atgriešanās pie ierastās dzīves, iepriekš ierodoties vietēja izpildkomitejā un “nožēlojot grēkus” tika attiecināta arī uz “bandās” esošajiem – bijušajiem vācu armijas karavīriem, latviešu leģionāriem, un “bandās ievilinātajiem” aizsargiem un policistiem. Tiem, kuriem rokas nebija notraipītas ar asinīm, tika

---

⁹⁷A. Martinovs. Otrs karš. In: Liesma (Valmiera) Nr. 45 (22.03.1988) Pieejams:

<http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pp|issue:342940|article:DIVL72|page:2>

⁹⁸Turpat.

⁹⁹VINCENTS KARAĻUNS. Tautas saimniecības atjaunošana un sociālisma pamatu uzcelšana. Sociālistiskās sabiedrības nostiprināšana un tālākā attīstība Latvijā (1945 – 1961) In: PĒTERIS JĒRĀNS. (atb.red.) Latvijas Padomju enciklopēdija. 5. sējums: Latvijas PSR. 238.lpp

¹⁰⁰Augusts Eglītis. Nodrošināt latviešu tautai mierīgu darbu un drošību. In: Cīņa Nr. 215, 12.09. 1945. Pieejams: <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pp|issue:260262|article:DIVL104>

garantētas pilsoņu tiesības un brīvība, bet pārējiem – soda mīkstināšana. Ar iznīcināšanu bez žēlastības tika brīdināti tie, kuri izvēlēties turpināt ierasto.¹⁰¹

“Daļa “bandītgrupās” nokļuvušo bija buržuāziskās propagandas apmānīti un tādi, kas izvairījās no karadienesta Padomju armijā. Tie labprāt legalizētos, bet baidījās no nesaudzīgas izrēķināšanās, kādu paredzēja “bandas” likumi. Bandītu vadoņu pastrādāto noziegumu nasta bija pārāk smaga, lai cerētu uz vieglāku sodu. Un naivi būtu domāt, ka tie padotos bez pretošanās, tādēļ ar tiem vajadzēja runāt ieroču valodā,” tā Rakstīja Alberts Gailis Valkas rajona laikrakstā “Darba Karogs”.¹⁰²

Raidījuma “Pa vilkaču pēdām” recenzijā, runājot par legalizāciju, Karaļuns rakstīja: “Īstenojot padomju varas humāno politiku, valsts drošības orgāni deva iespēju atgriezties dzīvē ikvienam, ko pretvalstiskajā darbībā ievilkā ar varu un viltu vai kas vismaz laikus saprata savas pretpadomju darbības bezperspektīvo raksturu.”¹⁰³

Kā atsevišķu piemēru varētu minēt Valkas rajona Zeltiņu pagastā notikušo. Rakstā “Par vilkačiem un virsvilkačiem” A. Gailis raksta, ka pirms ģenerālmajora Augusta Eglīša publicētā uzsaukuma laikrakstā “Cīņa”, Zeltiņu pagasta “bandīti” apzinājās savu bezcerīgo stāvokli. Uztraukdamies par piederīgajiem, tie apsvēra legalizācijas iespējas. Kā minēts tālāk rakstā, Zeltiņu pagasta izpildkomitejā, sakarā ar legalizācijas jautājumu, ieradās “bandītu” sūtnis. Tas bija kāds zemnieks, kura dēlu vietējais luterāņu mācītājs Grāvītis savervējis par “bandītu” aģentu. Tika norunāta tikšanās ar “bandas” pārstāvjiem. Nākamajā dienā, tikšanās risinājās meža masīvā, netālu no ceļa posma Zeltiņi – Lejasciems. Sarunā iesaistījās Zeltiņu izpildkomitejas pārstāvis kopā ar darbinieku no bandītisma apkarošanas nodaļas un “bandītu” pārstāvis, mācītājs Grāvītis. Sarunas laikā, prāvests pauda, ka vēlas pārtraukt savstarpēju asins izliešanu; kā arī tika apspriestas legalizācijas iespējas.¹⁰⁴

---

¹⁰¹Augusts Eglītis. Nodrošināt latviešu tautai mierīgu darbu un drošību. In: Cīņa Nr. 215, 12.09. 1945. Pieejams: <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pp|issue:260262|article:DIVL104>

¹⁰²A. GAILIS. Par vilkačiem un virsvilkačiem. In: Darba karogs (Valka) Pieejams: <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pp|issue:/dakv1985n037|article:DIVL126|page:3|query:legaliz%C4%93%C5%A1an%C4%81s%20bandita%20legaliz%C4%93%C5%A1an%C4%81s|issueType:P>

¹⁰³VINCENTS KARAĻUNS. Vilkaču Gals Latvijas presē. In: Dzimtenes balss Nr. 5 (30.01.1986.) Pieejams: <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pp|issue:36719|article:DIVL180>

p

¹⁰⁴A. GAILIS. Par vilkačiem un virsvilkačiem. In: Darba karogs (Valka) Pieejams: <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pp|issue:/dakv1985n037|article:DIVL126|page:3|query:legaliz%C4%93%C5%A1an%C4%81s%20bandita%20legaliz%C4%93%C5%A1an%C4%81s|issueType:P>

Pēc legalizācijas izsludināšanas, Alūksnē ieradās bandītisma apkarošanas daļas priekšnieks Korņejevs. Šoreiz tikšanās risinājās “augstākajā līmenī”, klātesot arī pagrīdes štābam, piecu “bandītu” vadoņu sastāvā. “Virsvilkači ar teatrālu bravūru ienāca, automātus un granātas nolika kaktā pie loga savā tuvumā, tad pirmais, gara auguma brūnācis stādījās priekšā – viņš esot Latvijas nacionālās partizānu organizācijas, Valkas apriņķa politiskais un militārais vadītājs majors Šmits. [...] Norādījis uz mācītāju, Šmits piemetināja, ka tas esot apriņķa reliģisko lietu vadītājs.” Sarunas gaitā tika apspriests Šmita priekšlikums, kur iesaistītās puses vienojās par desmit dienu pamieru. Īslaicīga uguns pārtraukšana bija nepieciešama, lai legalizācijas jautājumu apspriestu visās “bandās”.¹⁰⁵

A. Gailis pārrunas ar “bandītiem” laikrakstā “Darba Karogs” raksturoja šādi: “No šīs tikšanās “augstākajā līmenī” nekādus ievērojamus panākumus necerējām. Nākšana uz pārrunām drīzāk bija izskaidrojama kā vilkaču pseidorūpes par savu padoto likteņiem, lai pēc tam izprovocētu kādu ieganstu padomju varas labās gribas nomelnošanai”.¹⁰⁶

Laikrakstā “Cīņa” publicētajā rakstā, Vasilijš Kononovs piemin “bandītu” legalizāciju Kārsavas pusē. Pirms valdības izsludinātās amnestijas, Kārsavas iekšlietu daļas priekšnieks Kononovs kopā ar iznīcinātāju bataljona kaujinieku Sutānu, devās apziņot ļaudis un vietējo ciemu padomes. Tika organizēta sapulce Straujenieku sādžā, kāda “bandīta” mājās. Ieradušās galvenokārt bija sievietes – “bandītu” radnieces un sievas. 22. augustā iznīcinātāju bataljona kaujinieki ielenca “bandītu” mītni, kā rezultātā dažas dienas vēlāk, 25. augustā Pētera Lisovska “banda” izlēma ieturēt kompromisu ar padomju varu un ieradās Kārsavas izpildkomitejā. Sarunas laikā, bandīti piekrita legalizēties un nodot ieročus divdesmit četru stundu laikā.¹⁰⁷

Runājot par partizānu turpmāko dzīvi pēc legalizācijas V. Kononovs raksta – “Pēc legalizācijas, reizi nedēļā, parasti svētdienās pirms vai pēc dievkalpojuma atnāca parādīties un pildīja visus savus solījumus. Drīz sāka nākt no meža arī citas bandas. Daudz no tiem, kuri legalizējās, neorientējas pat vienkāršākajos politiskajos jautājumus, tomēr gandrīz visi nožēloja, ka pacēluši

---

¹⁰⁵A. GAILIS. Par vilkačiem un virsvilkačiem. In: Darba karogs (Valka) Pieejams: <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pp|issue:/dakv1985n037|article:DIVL126|page:3|query:legaliz%C4%93%C5%A1an%C4%81s%20bandita%20legaliz%C4%93%C5%A1an%C4%81s|issueType:P>

¹⁰⁶Turpat.

¹⁰⁷Vasilijš Kononovs. Tā sākās dzīve pēc kara. In: Cīņa Nr. 31. (06.02.1988.) Pieejams: http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pp|issue:/p_001_cina1988n031|article:DIVL118|query:legaliz%C4%81ciju|issueType:P

ieroci pret savu tautu. Uzvara pār fašismu mainīja cilvēkus uzskatus. No meža iznākušie pamazām iekļāvās jaunās dzīves celtniecībā.”¹⁰⁸

Darba gaitā tika secināts, ka aplūkotajos darbos vairāk vai mazāk tika izceltas tieši partizānu negatīvās iezīmes. Izvērstā bruņotā pretošanās kustība tika pamatota ar tēzi, ka bruņoto pretošanās kustību veidotāji bija vācu diversanti. Visbiežāk partizāni tika dēvēti par bandītiem un līdz ar to darbos tika minētas tikai to darbības negatīvas puses. Šīs “bandītiem” raksturīgās iezīmes padomju interpretācijā bija “padomju patriotu” terorizēšana un slepkavošana, ēku un infrastruktūru postīšana kā arī “nevainīgo” padomju pilsoņu aplaupīšana.

3.1. Juhņeviča grupas – LTSpA darbības raksturojums

Sovjetizācijas ietvaros ietilpa arī garīgās dzīves pielāgošana pastāvošajai iekārtai. Īstenojot aktīvas anti-reliģiskās propagandas kampaņas, varas iestādes mēģināja mazināt baznīcas ietekmi sabiedrībā. Arī plašsaziņas līdzekļi kalpoja kā līdzeklis anti-reliģiskās propagandas izvērstā sabiedrībā.¹⁰⁹ Šīs iezīmes bija vērojamas arī aplūkotajos preses izdevumos saistībā ar padomju presē minēto garīdznieka Juhņeviča partizānu grupu, kura ietilpa LTSpA sastāvā.

“Tev nebūs nokaut”, šo bausli no baznīcas kanceles ticīgajiem vienmēr atgādināja katoļu mācītāji. Simtiem reižu to darījis arī Vanagu draudzes mācītājs Juhņevičs, bet, kā saka, klausies manos vārdos, neskaties manos darbos: mācītājs citiem sludināja nekaut, pats kāva. Kāva sadistiski, nebaidīdamies ne grēka, ne elles, ar ko biedēja citus. [...] Juhņevičs ienīda padomju varu un šo indi, cik vien bija viņa spēkos, centās iepotēt citiem. “Puiši, jūsu vieta ir mežos”, 1944. gada rudenī dievkalps, sizdams ar dūri pa kanceli, uzrunāja baznīcēnus. “Mums jācīnās” – šī Juhņeviča cīņa izpaudās slepkavībās.”¹¹⁰ Tā laikrakstā *Leņina karogs* rakstīja J. Gurgons.

¹⁰⁸Vasilijš Kononovs. Tā sākās dzīve pēc kara. In: *Cīņa* Nr. 31. (06.02.1988.) Pieejams:

http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pp|issue:/p_001_cina1988n031|article:DIVL118|query:legaliz%C4%81ciju|issueType:P

¹⁰⁹ SOLVEIGA KRŪMIŅA-KOŅKOVA. Kontrole pār baznīcu Latvijas Padomju Sociālistiskajā Republikā un Padomju Sociālistisko Republiku Savienības valsts drošības institūcijās. In: VDK zinātniskās izpētes komisijas raksti. 4. sējums. Lielais brālis tevi vēro: VDK un tās piesegstruktūras. Pieejams:

https://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/projekti/vdkkomisija/KruminaKonkovaSolveiga_Kontrole-par-Baznicu-LPSR-un-VDK_2016-10-23okt.pdf

¹¹⁰ J. GURGONS. Slepkavu ceļi zināmi, slepkavībām pelnīts sods. In: *Leņina Karogs* (Preiļi) Nr. 71. (17.06.1967.)

Pieejams: http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pp|issue:/leka1967n071|article:DIVL163|page:3|block:P3_TB00009|query:m%C4%81c%C4%ABt%C4%81j%20m%C4%81c%C4%ABt%C4%81js%20Juh%C5%86evi%C4%8Ds%20m%C4%81c%C4%ABt%C4%81js|issueType:P

http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pp|issue:/leka1967n071|article:DIVL163|page:3|block:P3_TB00009|query:m%C4%81c%C4%ABt%C4%81j%20m%C4%81c%C4%ABt%C4%81js%20Juh%C5%86evi%C4%8Ds%20m%C4%81c%C4%ABt%C4%81js|issueType:P

Jānis Dzintars raksta fragmentā “Frontes varoņdarbiem līdzīgi” min Vanagu draudzes prāvesta Antona Juhņeviča iesaistīšanos bandītiskajās aktivitātēs - “Drausmu teroru pret Daugavpils, Rēzeknes, Madonas, Ilūkstes un Jēkabpils apriņķu darba ļaudīm 1945. gadā izvērta diversantu bandu apvienība, par kuras virsbarvedi tika izvirzīts Latvijas Romas katoļu baznīcas metropolīta Springoviča uzticības vīrs latviešu fašists Antons Juhņevičs (iesauka “Vientulis”), kas pirms iebēgšanas mežā bija pildījis Daugavpils apriņķa Vanagu draudzes mācītāja pienākumus.”¹¹¹

Līvānu, Rudzātu un Vanagu pagastu apkārtnē, darbojās bijušā aizsarga Jura Rudzāta “banda”. Rudzāts bija Līvānu pagasta policists vācu okupācijas laikā. Rudzāta “bandas” iedvesmotājs un idejiskais vadītājs bija Vanagu draudzes prāvests Juhņevičs, kurš jau vācu okupācijas laikā aicināja vietējos iedzīvotājus cīnīties pret padomju aktīvistiem.¹¹²

Izmantodams dažādas viltības, Vanagu draudzes prāvests ievilināja savā “bandā” jauniešus un no armijas dezertējušos vīrus. Kā raksta Nikolajs Kokorevičs un Jānis Lapsa: “Juhņevičam pienācās krusttēva gods, jo bija stāvējis pie bandas šūpuļa un izauklējis pirmos bandītus. Par viņa audzēkņiem kļuva arī daži padomju armijas dezertieri, kuri paklausīdami ksendza musināšanai, kopš 1944. gada jūlija izsludinātās iesaukšanas bēguļoja pa pažobelēm un atrada patvērumu mācītājmuižas zirgu stallī.”¹¹³

Vēvers savā stāstījumā partizānus, kuri uzturējās baznīcas telpās, nievājoši dēvēja par “dieva kalpiem” (Garīdznieks Juhņevičs tos slēpa baznīcas bēniņos). Pa dienu tie parasti uzturējās savā slēpnī, taču naktīs veica dažādas bandītiskas aktivitātes. Tāpat tika minētas arī to pastrādātās darbības – labības lauku un ēku dedzināšana, padomju iestāžu aplaupīšana, kā arī atbrīvošanās no padomju patriotiem un vietējo iedzīvotāju terorizēšana.¹¹⁴

---

¹¹¹Jānis Dzintars. Frontes varoņdarbiem līdzīgi. In: Padomju Jaunatne. Nr. 42. (01.03.1984) Pieejams: <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pp|issue:86140|article:DIVL93|query:Antons%20Juh%C5%86%C4%93vi%C4%8Ds%20Juh%C5%86%C4%93vi%C4%8Da%20>

¹¹² P. Pakalns. Pārrunas par antireliģiskām tēmām: katolicisma nesenā pagātne Latgalē. In: Ļeņina karogs. (Preiļi) Nr. 24. 27.02.1960. Pieejams: <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pp|issue:532255|article:DIVL109|query:Katolicisma%20nesen%C4%81%20pag%C4%81tne%20Latgal%C4%93%20Latgale%20Latgales%20>

¹¹³NIKOLAJS KOKOREVIČS, JĀNIS LAPSA, LAIMONIS VĀCZEMNIEKS. Ugunsgrāmata: stāsti par čekistiem. In: Zvaigzne. Nr.23 (05.02.1985) Pieejams: <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:42316|article:DIVL383|query:UGUNSGR%C4%80MATA%20>

¹¹⁴ Jānis Vēvers. Indīgās saknes: čekista dokumentāls apraksts. Rīga 1970.

“Bandītu” divīzijas štābs atradās Jersikas mežos. Štābu bieži apmeklēja arī “bandas” vadītājs mācītājs Juhņevičs. Prāvesta vadītajā “bandā” bija ap trīsdesmit fašistu rokaspuīšu.¹¹⁵

Laikrakstā “Ļeņina Karogs” mācītāja Juhņeviča “banda” un tās pastrādātais tika raksturots sekojoši: “Mācītājs – bandīts Juhņevičs bija ļoti despotiska rakstura cilvēks. Tādas pašas dabas izrādījās arī viņa palīgs Aloīzs Vaivods. Gandrīz visas ciema ļaundarības tika pastrādātas ar viņa roku. “Tev nebūs nokaut” – skan baznīcas bauslis, bet Vanagu bandīti ar Juhņeviča svētību kāva, dedzināja, spīdzināja gan Vanagos, gan Jersikā, gan Dunavā aiz Daugavas un citur. Dieva kalpa Juhņeviča rokas notraipītas ar asinīm, kuras nevar nomazgāt.”¹¹⁶

“1945. gada pavasarī Līvānu pusē paloja ne tikai Daugava, bet arī ļaužu asinis. Mācītāja sutana pārtapa par miesnieka skoteli. Ksendzs kļuva par slakteri.”¹¹⁷ Šajā periodā Juhņeviča “bandītu” grupa izvērta aktīvu darbību, vērstu pret padomju iestāžu darbiniekiem un padomju aktīvistiem. 1945. gada pavasarī, “bandīti” nogalināja izpildkomitejas priekšsēdētāju Izidoru Vaivodu un pagasta partorgu Antonu Upenieku, uzbruka un aplaupīja padomju Latvijas darbaļaudis.¹¹⁸ Tāpat “banda” nošāva Vanagu skolas direktori un Rožupes pienotavas sargu Albertu Mazuru. Tika iznīcināti daudzi ļaudis, kuri negāja prāvesta pavadā.¹¹⁹

Saņemot prāvesta rīkojumu un svētību, “bandīti” kā dienā tā naktī izklīda pa visām malām meklēdami laupījumu. Laika posmā no 1945. līdz 1948. gadam, no “bandītu” lodēm krita astoņas ģimenes Vanagu apkārtnē. “Vanagu baznīcas mācītāja Juhņeviča banda naktīs gāja sirojumos – laupīja veikalus, sētas, terorizēja iedzīvotājus. Uz viņu sirdsapziņas gulstas ne viena vien izdzēsta dzīvība.”¹²⁰

Grāmatā “Indīgās saknes, čekista dokumentāls apraksts” minēts, ka 1945. gada 24. augustā, “bandīti” Līvānu apkārtnē nodedzinājuši pienotavas ēku un Jersikas pagasta izpildkomitejas ēku. Pēc kāda laika tika aplaupīta Barkavas pagasta sakaru nodaļa un nošauti daži padomju

---

¹¹⁵ J.Staris. Upuru bija daudz. In: Ļeņina Karogs (Preiļi) Nr. 53., 06.05.1967. Pieejams:

<http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pp|issue:/leka1967n053|article:DIVL158|query:m%C4%81c%C4%ABt%C4%81ja%20Juh%C5%86evi%C4%8Da%20m%C4%81c%C4%ABt%C4%81ja%20Juh%C5%86evi%C4%8Da>|issueType:P

¹¹⁶ J.Staris. Upuru bija daudz. In: Ļeņina Karogs (Preiļi) Nr. 53., 06.05.1967. Pieejams:

<http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pp|issue:/leka1967n053|article:DIVL158|query:m%C4%81c%C4%ABt%C4%81ja%20Juh%C5%86evi%C4%8Da%20m%C4%81c%C4%ABt%C4%81ja%20Juh%C5%86evi%C4%8Da>|issueType:P

¹¹⁷ NIKOLAJS KOKOREVIČS, JĀNIS LAPSA, LAIMONIS VĀCZEMNIEKS. Ugunsgrāmata: stāsti par čekistiem. In: Zvaigzne. Nr.23 (05.02.1985) Pieejams: <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:42316|article:DIVL383|query:UGUNSGR%C4%80MATA%20>

¹¹⁸ Turpat.

¹¹⁹ Ateista pārruna: katolicisma vēsturiskās saknes Latgalē. In: Ļeņina karogs (Preiļi) Nr. 155., 30.12.1980. Pieejams: <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pp|issue:538244|article:DIVL78>

¹²⁰ J. Avots. Viņš bija sargs In: Ļeņina Karogs (Preiļi) Nr. 73., 23.06.1964. Pieejams:

<http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pp|issue:533144|article:DIVL161>

iestāžu darbinieki.¹²¹ Ar mācītāja svētību tika nogalināts kāds “bandīts”. Tas notika tikai tāpēc, ka sapratis cīņas bezjēdzību, viņš mēģināja legalizēties. Kā laikrakstā “Ļeņina karogs” par Līvānu puses “bandītiskajām aktivitātēm” rakstīja I. Baltzoss: “Juhņevičs ļoti labi saprata, ka reliģija attaisno pilnīgi jebkādu vardarbību.”¹²²

Kādā naktī pie Galēnu mežā mītošās “bandas” ieradās Juhņeviča štāba sakarnieks. “Bandas” vadonim Strodam tika nodotas prāvesta parakstītās direktīvas un skrejlapas. Saņemto norādījumu galvenais motīvs bija terora izvēršana.¹²³ Apkārtnes iedzīvotājiem tika izdalītas Juhņeviča nodotās skrejlapas, ar aicinājumu zemniekiem nepildīt uzliktās labības nodevas valstij.¹²⁴

“Par fašistiskā svētuļa Juhņeviča un viņa SD diversanta Blūma-Blūmhena iedvesmoto bandītu drausmo būtību kopumā liecina tas, ka no 1945. gada maija līdz 1946. gada 1. janvārim, viņiem kaut arī formāli pakļautās bandas Daugavpils, Ilūkstes, Madonas, Rēzeknes un Jēkabpils apriņķos kopumā izdarījušas 404 terora aktus.”¹²⁵ Tā rakstīja Jānis Dzintars laikrakstā “Padomju jaunatne”. “Ar Dieva vārdu mutē, rakstīja Rudzāts laikrakstā “Ļeņina karogs”, mācītāja Juhņeviča “banda” spīdzināja, slepkavoja, un dedzināja. Vanagu apkārtnē, pēckara gados visapkārt ložņāja slepkavas. Tikai izteiktajos vārdos ne darbos eksistēja mācītāju sludinātais “Tev nebūs nokaut”, jo ar baznīcas svētību tika nogalināti mierīgi, nevainīgi iedzīvotāji.”¹²⁶

Par mācītāja Juhņeviča un viņa audzēkņa Vaivoda mēģinājumu legalizēties, Gurgons raksta: “Juhņevičs mēģināja savu ādu vēl glābt – izgāja no mežiem, pieteicās padomju varas orgāniem, bet drīz juzdams, ka grēku ir par daudz un sods neizpaliks, atkal iebēga mežā. Viņu noķēra. Kara tribunāls piesprieda augstāko soda mēru – nošaušanu. Vaivods ņēma galu Steķu silā. Dzīvs rokās nedevās, jo labi apzinājās, ka tauta tik un tā viņam nepiedos: pārāk daudz rokas ar asinīm notraipītas.”¹²⁷

---

¹²¹ Jānis Vēvers. Indīgās saknes: čekista dokumentāls apraksts. Rīga 1970.

¹²² I. Baltzoss. Pagātnes rēgi. In: Ļeņina karogs. (Preiļi) Nr. 126., 24.10.1964. <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pp|issue:/leka1964n125|article:DIVL143|issueType:P>

¹²³ I. Baltzoss. Pagātnes rēgi. In: Ļeņina karogs. (Preiļi) Nr. 126. (24.10. 1964.) Pieejams: <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pp|issue:533251|article:DIVL234|query:PAG%C4%80TNES%20R%C4%92GI%20>

¹²⁴ I. Baltzoss. Pagātnes rēgi. In: Ļeņina karogs. (Preiļi) Nr. 127. (27.10. 1964.) Pieejams: <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pp|issue:533252|article:DIVL192|query:PAG%C4%80TNES%20R%C4%92GI%20>

¹²⁵ Jānis Dzintars. Frontes varoņdarbiem līdzīgi. In: Padomju Jaunatne. Nr. 42. (01.03.1984.) Pieejams: <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pp|issue:86140|article:DIVL93>

¹²⁶ A. Rudzāts. Ar dieva vārdu mutē.. In: Ļeņina karogs (Preiļi) Nr.34., 23.03.1967. Pieejams: http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pp|issue:/leka1967n034|article:DIVL105|block:P3_TB00001|issueType:P

¹²⁷ J. Gurgons. Slepkavu ceļi zināmi, slepkavībām pelnīts sods. In: Ļeņina Karogs (Preiļi) Nr. 71. 17.06.1967. Pieejams: <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index->

Nikolaja Kokareviča, Jāņa Lapsas un Laimoņa Vāczemnieka kopdarbā “Ugunsgrāmata” minēta epizode par nelegālistu izlaušanos no aplenkuma. 28. janvāra vakarā, čekas karaspēks ielenca Vanagu baznīcu. Kļuva zināms, ka baznīcas telpās uzturas astoņi armijas dezertieri. Karaspēka ierašanās brīdī dievnamā atradās Juhņevičs un viņa palīgs. Kamēr priestera palīgs caur durvīm sarunājās ar karaspēku, ksendzs caur baznīcas ģērbkambara durvīm izveda baznīcas dārzā piecus dezertierus.¹²⁸ “Pēc laiciņa baznīcas aplencēji sapratuši, ka tie tiek bezkaunīgi muļķoti, tāpēc ar jaunu sparpu metās baznīcas durvīs un rībināja tik nikni, ka nesaklausīja sniega čīkstēšanu zem slapstīgajiem soļiem, kas cauri parkam lavījās arvien tuvāk un tuvāk. Viņi mieru meta vien tad, kad vispirms no krūmāja, un tūlīt arī no baznīcas loga sāka sprēgāt šāvienu. Nokļuvuši starp divām ugunīm, aplencēji jau sāka atkāpties, atstādami dievnamu Juhņeviča atvestajiem bandītiem. Šajā reizē ksendzs bija uzvarējis, bet katra uzvara, lai arī cik necila, tomēr skubina, iedveš pārliecību saviem spēkiem un spārno jauniem pasākumiem.”¹²⁹

Laikrakstā “Padomju jaunatne” publicētajā rakstā “Frontes varoņdarbiem līdzīgi” minēta epizode ar partizānu, jeb kā tekstā minēts “Juhņeviča – Blūma-Blumhena bandītu”, uzbrukumu Brīvzemnieku ciema izpildkomitejas ēkai Aiviekstes pagastā. Ēkā bija sapulcējušies ciema iedzīvotāji, lai pārrunātu labības piegādes iespējas valstij. “Bandīti”, iemetot ēkā granātu, mēģināja iznīcināt sanākušos padomju patriotus, tomēr tas neizdevās.¹³⁰ Kā raksta Dzintars - “Slepkavām ceļu aizsprostoja asinīm noplūdušā aprīņķa komitejas sekretāra V. Makarova izšautās lodes. Pielādēt pistoli un atšaudīties spēku zaudējošam V. Makarovam pašreizējā palīdzēja 18 gadus vecā Aiviekstes pagasta komsordze Nora Austruma. Turpat zem bandītu lodēm viņa arī pārsēja Makarova ievainojumus. Tā, pateicoties abu komjauniešu drosmei, bandītu uzbrukums, kam būtu sekojusi drausma izrēķināšanās ar dzīvi palikušajiem aktīvistiem tika novērsts.”¹³¹

Čekistu mēģinājums atrast mācītāja Juhņeviča “bandu” kļuva aktuāls jau pirmajos pēckara mēnešos. Grāmatā “Indīgās saknes: čekista dokumentāls apraksts”, Jānis Vēvers uzsvēra, ka bija nepieciešamas lielas pūles, lai atmaskotu metropolīta Springoviča un viņa dienderu pastrādātās ļaundarības. Situāciju apgrūtināja vietējie iedzīvotāji, kuri būdami ticīgi katoļi, pat

---

dev.html?lang=fr#panel:pp|issue:/leka1967n071|article:DIVL163|page:3|block:P3_TB00009|query:m%C4%81c%C4%ABt%C4%81ji%20m%C4%81c%C4%ABt%C4%81js%20Juh%C5%86evi%C4%8Ds%20m%C4%81c%C4%ABt%C4%81js|issueType:P

¹²⁸NIKOLAJS KOKOREVIČS, JĀNIS LAPSA, LAIMONIS VĀCZEMNIEKS. Ugunsgrāmata: stāsti par čekistiem. In: Zvaigzne. Nr.23 (05.02.1985) Pieejams: <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:42316|article:DIVL383|query:UGUNSGR%C4%80MATA%20>

¹²⁹Turpat.

¹³⁰Jānis Dzintars. Frontes varoņdarbiem līdzīgi. In: Padomju jaunatne. Nr.42. (01.03.1984.) Pieejams: <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pp|issue:86140|article:DIVL93>

¹³¹Jānis Dzintars. Frontes varoņdarbiem līdzīgi. In: Padomju jaunatne. Nr.

neiedrošinājās iedomāties, ka viņi varētu nodot draudzes prāvestu. “Un tomēr “svētais” tēvs tika atmaskots. Tad nu viņš sāka nožēlot, sist pie krūtīm, sak, velns bija apsēdis.”¹³²

Žurnālā “Karogs” Bernhards Borhs rakstīja – “Par mācītāju Juhņeviča un Štagara slepkavu izdarībām Latgalē bija informēts metropolīts Antonijs Springovičs. Tomēr būdams naidīgi noskaņots pret padomju varu, svētīja tos.”¹³³

---

¹³²Jānis Vēvers. Indīgās saknes: čekista dokumentāls apraksts. 45-46.lpp

¹³³Bernhards Borgs. Lai cilvēki būtu modri. In: Karogs Nr.10 (01.10.1970.) 167.lpp; Pieejams: <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pp|issue:149069|article:DIVL1045|page:173>

4. VDK UN RIETUMU IZLŪKDIENESTU LOMA PARTIZĀNU KUSTĪBĀ

Latvijas PSR VDK tika informēta par partizānu grupu darbības areālu. Pēc Vēvera atmiņu izklāsta var secināt, ka partizānu jeb nacionāli noskaņoto “bandītu” grupas darbojās tolaik jau atbrīvotajā Latgales ziemeļu un dienvidu daļā, Sēlijas pusē kā arī Kurzemē.¹³⁴

Nikolajs Kokorevičs un Jānis Lapsa kopdarbā “Nelūgtie viesi”, raksturoja pēckara situāciju ar kuru saskārās VDK darbinieki: “Toreiz Latvijas PSR teritorijā siroja buržuāzisko nacionālistu bandas, kuras vadīja fašistu izlūku skolās apmācīti vilkači. Tie dedzināja un šāva pa labi un pa kreisi, pietika, ka darba zemnieks pateicis labu vārdu par padomju varu, lai viņu nogalinātu no kāda krūma raidīta lode. VDK darbiniekiem nebija miera ne dienu, ne nakti, viņi iznīcināja vai saņēma gūstā bandu pēc bandas, bet dzīvi palikušie pārformējās, mainīja midzeņus un turpināja bendes darbus.”¹³⁵

Vēvers uzsvēra, ka liela nozīme vācu izlūkdienesta aģentu radīto “bandītu” grupu likvidēšanā bija padomju patriotiem.¹³⁶ Tādēļ, lai nostiprinātu padomju varu un apkarotu bruņoto pretestības kustību, jau 1944. gadā tika izveidoti iznīcinātāju bataljoni. Šīs grupas sastāvēja no jaunajiem darba zemniekiem un strādniekiem un darba jauniešiem; darbībā iekļāvās arī lauku inteliģences pārstāvji un vidējie zemnieki. VDK vadībā ar iedzīvotāju masu aktīvu atbalstu, Latvijas PSR austrumu un centrālajā daļā, šīs grupas deva iznīcinošus triecienus diversantu “bandu” lielākajai daļai.¹³⁷

Grāmatā Latvijas PSR vēsture to “drosmīgā rīcība” tika salīdzināta ar sarkangvardu kustību Krievijā Oktobra revolūcijas laikā. Iznīcinātāju bataljona dalībnieki jebkurā diennakts laikā piedalījās vietējo padomju orgānu darbības, tautas miera aizsardzībā un nodrošināšanā. IeTK un milicijas vadībā tie veica vācu diversantu un “teroristu” likvidēšanu.¹³⁸

Arī Jāņa Dzintara publikācijā tika uzsvērtā “padomju patriotu varonīgā cīņa” pret nacionālajiem partizāniem. Cīņā ar “vilkačiem” cīnījās un gāja bojā vairāki jaunie padomju patrioti. Kādreizējie pionieri un komjaunieši varonīgi apkaroja bandītismu, ņemot dalību speciāli izveidotajos iznīcinātāju bataljonos. Šajā cīņā pret fašistiskajiem “vilkačiem” un citām

¹³⁴JĀNIS VĒVERS. Indīgās saknes: čekista dokumentālais apraksts. Rīga 1970.

¹³⁵Nikolajs Kokorevičs, Jānis Lapsa. Nelūgtie viesi. In: Zvaigzne. Nr. 15., 05.08.1987. Pieejams:

http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pp|issue:/p_001_zvai1987n15|article:DIVL402|page:28|issueType:P

¹³⁶JĀNIS VĒVERS. Indīgās saknes: čekista dokumentālais apraksts. Rīga 1970. 48.lpp

¹³⁷Jānis Dzintars. Latviešu fašistiskā buržuāzija hitleriešu izlūkdienesta kalpībā In: Padomju Venta (Ventspils) Nr. 180 (17.11.1982.). Pieejams: <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pp|issue:/pave1982n180|article:DIVL119|issueType:P>

¹³⁸ALEKSANDRS DRĪZULIS (red.) Latvijas PSR vēsture: No vissenākajiem laikiem līdz mūsu dienām. 2. sējums. Rīga 1986. 220.lpp

“buržuāziskās iekārtas” paliekām šie jaunie padomju patrioti ziedoja savu spēku un enerģiju, nereti pat savu dzīvību.¹³⁹

Runājot par “bandītu” grupu apkarošanu un to sakariem ar Rietumu lielvalstīm, Vilis Samsons raksta sekojoši: “Dokumentālā materiāla un aculiecinieku liecību bija vairāk nekā vajadzīgs, lai latviešu policejiskos nacionālistus nosēdinātu uz apsūdzēto sola. Bet tas nenotika. Rietumu demokrātisko valstu speciālie dienesti latviešu fašistus, tagad jau asiņainos kara noziedzniekus, ņēma savā gādībā un rīcībā. Pēc bēdīgi slavenās Čērčila runas Fultonā 1946. gada oktobrī, viņi savu valdību uzdevuma izvērša slepeni, noziedzīgu darījumu vērstu pret PSRS. Spiegošanas un diversiju organizētājiem latviešu esesieši bija īsts atradums – visi viņi bija zvērināti antikomunisti, un padarīto noziedzību dēļ tiem vairs nebija atpakaļceļa pie savas tautas.”¹⁴⁰

Jau vācu okupācijas laikā latviešu nacionālisti bija skaidri pauduši savu nostāju. Tie sludināja, ka nav vērts atbalstīt nedz okupācijas karaspēku, nedz tos, kas cīnās pret okupācijas varu. Nacionāli noskaņotie elementi cerēja uz Lielbritānijas un Amerikas Savienoto valstu atbalstu, kādu tie bija saņēmuši 1919. gadā, taču cerētajam nebija lemts piepildīties.¹⁴¹

Jau 1943. gadā Vācijas iespēja zaudēt karā kļuva acīmredzama. To sāka apzināties arī vairums nacionāli noskaņotu latviešu. Joprojām, turpinot cīnīties pret padomju varas atjaunošanu Latvijas teritorijā, nacionāli noskaņotie savus uzskatus sāka vērst uz Rietumu lielvalstīm.¹⁴²

Pēc Otrā pasaules kara vairumā Latvijas PSR iedzīvotāju cīņā pret okupācijas varu bija cerība uz Rietumu lielvalstu palīdzību. Jāatzīst, arī padomju varai bija zināmi partizānu un Latvijas teritorijā palikušās inteliģences mēģinājumi nodibināt sakarus ar emigrācijā esošajiem Latvijas politiskajiem darboņiem. Vēvers savā grāmatas aprakstā min konkrētu piemēru par Pakuļa grupu. Kara pēdējās dienās Pakulis, kurš iepriekš bijis aizsargu vada komandieris, pārgāja pagrīdē. Viņš iesaistījās nacionāli noskaņotu “bandītu” grupā. Tāpat kā daudzi citi “bandīti” arī viņš lika lielas cerības uz drīzu kara izcelšanos starp PSRS un tās sabiedrotajām rietumu lielvalstīm. “Bandīti” mēģināja nodibināt sakarus ar emigrācijā esošajiem Latvijas brīvvalsts

---

¹³⁹JĀNIS DZINTARS. Padomju Karogs (Talsi) Nr.56-0.57 (08.05.1975.) Pieejams: <http://periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pa|issue:/paka1975n056-057|article:DIVL153|query:pret%20vilka%C4%8Diem%20pret|issueType:P>

¹⁴⁰Vilis Samsons. Naida un maldu slīkšņā: ieskats ekstrēmā latviešu nacionālisma uzskatu evolūcijā. Rīga 1983. 221.lpp

¹⁴¹ALEKSANDRS DRĪZULIS. (red.) Latvijas PSR vēsture: No vissenākajiem laikiem līdz mūsu dienām. 2. sējums. Rīga 1986. 191.lpp

¹⁴²VALTERS GRĪVIŅŠ. Arhīva lieta “Lursens – S” (LPSR VDK operatīvā spēle ar angļu izlūkdienestu no 1948. gada līdz 1954. gadam) (04.02.1986) Pieejams: <https://www.historia.lv/dokumenti/arhiva-lieta-lursens-s-lpsr-vdk-operativa-spele-ar-anglu-izlukdienestu-no-1948gada-lidz> [Skatīts 25.04.2020.]

politiskajiem darbiniekiem. Ar trimdas latviešu palīdzību tika mēģināts rast palīdzību un atbalstu no ASV un Lielbritānijas cīņā pret padomju varu.¹⁴³

Lielbritānija, Amerikas savienotās valstis un Zviedrija bija ieinteresētas iegūt izlūkošanas informāciju par situāciju Baltijas valstīs. Ārzemju izlūkdienesti par nacionālo “bandu” centieniem nodibināt sakarus uzzināja tikai 1945. gada nogalē, kad Zviedrijā ieradās Kurzemes partizānu grupa ar Alfrēdu Launagu priekšgalā. Saskaņā ar padomju autoru domām, ārzemju izlūkdienestu nolūks bija izmantot Latvijas PSR teritorijā esošos pret padomju varu naidīgi noskaņotos elementus, lai izvērstu spiegošanu un diversijas pret PSRS. Savu mērķu realizācijai lielvalstis nolēma izmantot latviešu t. s. nacionālistu centienus atjaunot “buržuāzisko” valsts iekārtu. Izmantojot aģentus, kuri 1939. līdz 1940. gadā emigrēja uz Zviedriju un Lielbritāniju, angļu izlūkdienests sācis veidot kontaktus ar nacionālās pagrīdes vadītājiem, taču karam noslēdzoties arī ar “bruņotajām bandām”.¹⁴⁴ Savervētajos aģentos, kuri tika iesūtīti Latvijas PSR teritorijā, Britu izlūkdienests radīja priekšstatu, ka valdība atbalsta Latvijas neatkarības ideju. Šajā notikumā tika iesaistīts arī “buržuāziskās” Latvijas sūtnis Londonā Kārlis Zariņš. Viņš izstrādāja dažādus projektus, kurus plānoja īstenot pēc padomju varas gāšanas Latvijas teritorijā, kā arī iedvesmoja Latvijas nacionālistisko pagrīdi cīņai pret PSRS okupācijas varu.¹⁴⁵

Par partizānu mēģinājumiem izveidot sakarus ārzemēs, Nikolajs Kokorevičs un Jānis Lapsa dokumentālajā aprakstā “Nelūgtie viesi” raksta sekojoši: “Pēc Vācijas kapitulācijas, vilkači meklēja jaunus saimniekus un tos atrada angļu un amerikāņu izlūkdienestā. Viņi nekaunēdamies meloja, ziņodami pāri robežai, ka padomju vara kuru katru brīdi kritīšot, vienīgi esot nepieciešams viņiem sniegt bagātīgu materiālo un militāro palīdzību. Saimnieki Rietumos noticeja, taču vēlāk koda pirkstos par veltīgi izšķiestajiem līdzekļiem un pūlēm.”¹⁴⁶

Kurzemes piekrastē 1947. gada oktobrī, Latvijas PSR teritorijā tika iesūtīti angļu un zviedru izlūkdienestu aģenti. Drīzumā IeTK darbinieki aizturēja ieradušos spieģus. Tomēr par ārzemju izlūkdienesta grupas ierašanos Latvijas teritorijā kļuva zināms Kurzemē esošajām partizānu grupām. Čekas darbinieki saskatīja iemeslu izmantot šo situāciju savā labā, lai noskaidrotu ziņas par bruņotās pretošanās kustības spēku samēru un izvietojumu Kurzemes apkārtnē un

---

¹⁴³JĀNIS VĒVERS. Indīgās saknes: čekista dokumentālais apraksts. Rīga 1970. 55.lpp

¹⁴⁴VALTERS GRĪVIŅŠ. Arhīva lieta “Lursens – S” (LPSR VDK operatīvā spēle ar angļu izlūkdienestu no 1948. gada līdz 1954. gadam) (04.02.1986) Pieejams: <https://www.historia.lv/dokumentu/arhiva-lieta-lursens-s-lpsr-vdk-operativa-spele-ar-anglu-izlukdienestu-no-1948gada-lidz> [Skatīts 25.04.2020.]

¹⁴⁵Turpat.

¹⁴⁶NIKOLAJS KOKOREVIČS, JĀNIS LAPSA. Nelūgtie viesi. In: Zvaigzne. Nr. 15., 05.08.1987. Pieejams: http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pp|issue:/p_001_zvai1987n15|article:DIVL402|page:28|issueType:P

veiktu nepieciešamos sagatavošanās darbus šo grupu likvidēšanai.¹⁴⁷ Latvijas PSR drošības orgāni īstenoja veiksmīgu operāciju, kura aizsāka “bandītisma” likvidēšanu Kurzemes teritorijā. Valsts teritorijā risinājās VDK organizēta visaptveroša cīņa ar nacionālās pagrīdes vienībām, kā rezultātā republikas teritorija “tika attīrīta no padomju varai naidīgiem elementiem”¹⁴⁸. Šī pasākuma ietvaros risinājās arī sabiedrības attiecīga politiskā audzināšana, izmantojot masu informācijas līdzekļus.¹⁴⁹

Pie partizāniem bieži vien tika iesūtīts čekas aģents, kuram tika dots uzdevums iekļauties grupā. Ar viltu un labi pārdomātu darbību aģentam izdevās iegūt partizānu uzticību un noorganizēt tikšanos Rīgā ar angļu izlūkdienesta pārstāvi, kas patiesībā bija VDK darbinieks. Viltus pārstāvis ieteica noorganizēt sanākumi, kurā tiktu uzaicināti Kurzemes partizānu grupu vadītāji un Lielbritānijas izlūkdienesta pārstāvis. Rezultātā, sanāksmes vietā čekai izdevās ielenkt un arestēt uz sanākumi ieradušos partizānus.¹⁵⁰

Pēc publicētā fragmenta no arhīva materiāla “Lursens – S” zināms arī, ka čekas darbinieki veidojuši viltus partizānu grupas, lai maldinātu ārzemju izlūkdienestus par bruņotās pretestības kustības patieso norisi. 1949. gada nogalē Latvijas PSR teritorijā tika iesūtīti divi angļu izlūkdienesta spiegi ar segvārdiem “Krauja” un “Mednis”. To uzdevums bija iekļauties kādā no Kurzemes piekrastē esošajām bandītu grupām un sniegt informāciju saistībā ar grupu darbību, bruņojumu, skaitu utt. Būtībā pēc VDK veiktajām darbībām “bandītu grupas”, kuras darbojās Kurzemes apriņķī pārsvarā tika likvidētas. Atlikušie “bandīti” vēl klīda kaut kur mežos vai slēpās pie atbalstītājiem. Realizējot aģentu plānoto pasākumu VDK izveidoja fiktīvu partizānu grupu divu VDK darbinieku un piecu aģentu sastāvā. Netālu no Rīgas jūras līča, Engures mežos tika izveidota šo partizānu apmešanās vieta. Veicot virkni pasākumu VDK izdevās pilnībā kontrolēt angļu iesūtīto spiegu veiktās darbības.¹⁵¹

1952. gadā amerikāņu izlūkdienests iesūtīja izlūkus Padomju Savienības teritorijā, lai aktivizētu graujošu darbību Baltijas republikās. Čekistiem tika dots uzdevums nepieļaut Rietumvalstu izlūku, it īpaši amerikāņu aģentu, iefiltrēšanos republikā; robežu šķērsojušos aģentus – notvert

---

¹⁴⁷JĀNIS VĒVERS. Indīgās saknes: čekista dokumentālais apraksts. Rīga 1970. 56.lpp

¹⁴⁸VALTERS GRĪVIŅŠ. Arhīva lieta “Lursens – S” (LPSR VDK operatīvā spēle ar angļu izlūkdienestu no 1948. gada līdz 1954. gadam) (04.02.1986) Pieejams: <https://www.historia.lv/dokumenti/arhiva-lieta-lursens-s-lpsr-vdk-operativa-spele-ar-anglu-izlukdienestu-no-1948gada-lidz> [Skatīts 25.04.2020.]

¹⁴⁹Turpat.

¹⁵⁰JĀNIS VĒVERS. Indīgās saknes: čekista dokumentālais apraksts. Rīga 1970. 69.-70.lpp

¹⁵¹VALTERS GRĪVIŅŠ. Arhīva lieta “Lursens – S” (LPSR VDK operatīvā spēle ar angļu izlūkdienestu no 1948. gada līdz 1954. gadam) (04.02.1986) Pieejams: <https://www.historia.lv/dokumenti/arhiva-lieta-lursens-s-lpsr-vdk-operativa-spele-ar-anglu-izlukdienestu-no-1948gada-lidz> [Skatīts 25.04.2020.]

un padarīt nekaitīgus.¹⁵² Žurnālā “Zvaigzne” publicētajā fragmentā “Nelūgtie viesi” tika aprakstīta Latvijas PSR drošības orgānu vērstā operācija pret amerikāņu izlūkdienestu. Ar jūras un gaisa ceļa starpniecību, Baltijas telpā tika iesūtīti trīs amerikāņu izlūkdienesta aģenti. Diversantu galvenais mērķis bija noskaidrot vietējo iedzīvotāju noskaņojumu un izvērst plašu pagrīdes kustību, orientētu uz “buržuāziskās Latvijas” atjaunošanu. Ar padomju aktīvistu palīdzību, čekistiem izdevās aizturēt un apcietināt aģentus.¹⁵³

Interesants šķita izmantotais fragments no aģenta “Borisa” nopratināšanas protokola – “Mans uzdevums bija nodibināt sakarus ar partizāniem un nacionālistisko pagrīdi Latgalē, uzpirkt viņus ar amerikāņu doto naudu, un apsolīt viņiem ieročus, kad pienāks laiks. Tāpat vajadzēja izzināt partizānu un pagrīdnieku skaitlisko sastāvu, viņu darbības rajonus, sakarus, segvārdus, vadoņus, apbruņojumu, lai vajadzības gadījumā viņus ātri liktu pie amerikāņu norādījumiem. Ja nu izrādītos, ka tādu pagrīdnieku nemaz nav, tad uzdevums bija organizēt šīs vienības.”¹⁵⁴

Kā zināms četrdesmito gadu beigās, angļu un amerikāņu izlūkdienesti izmantoja latviešu buržuāziskos nacionālistus, lai izvērstu plašu spiegošanas akciju Latvijas PSR teritorijā. Vietējie iedzīvotāji atteicās sadarboties ar kapitālistisko lielvalstu aģentiem, līdz ar to plānoto nacionālistisko pagrīdi neizdevās izveidot. Kā monogrāfijā “Naida un maldu slīkšņā: ieskats ekstrēmā latviešu nacionālisma uzskatu evolūcijā” raksta Samsons: “Izrādījās, ka slavenā angļu SIS mācekļi vairākus gadus “spiegos” bija spēlējuši ar latviešu čekistiem. Piecdesmitajos gados līdzīgu fiasko piedzīvoja arī amerikāņu CIP organizētais spiegošanas pasākums.”¹⁵⁵

Literatūrā galvenokārt tika uzsvērtā iznīcinātāju bataljonu īpašā nozīme “bandītisma apkarošanā Latvijas PSR”. Autori nereti apgalvo, ka iznīcinātāju bataljonos iestājās padomju patrioti, kuri, nežēlodami sevi, bija gatavi atdot pat dzīvību, lai nodrošinātu mieru un kārtību savā dzimtenē. Cerībā uz neatkarības atgūšanu nacionāli noskaņotie latvieši orientējās uz Rietumu lielvalstu palīdzību. Rietumu izlūkdienesti bija ieinteresēti uzzināt patieso situāciju Latvijas PSR. Tā, 1947. gada nogalē Latvijas PSR teritorijā tika iesūtīti angļu izlūki, kuru mērķis bija iefiltrēties partizānu kustībā un noskaidrot pretestības patiesos cēloņus un ar to saistītās darbības. Cerētais neizdevās tā, kā tas tika plānots. Latvijas PSR VDK izdevās

¹⁵²JĀNIS VĒVERS. Indīgās saknes: čekista dokumentālais apraksts. Rīga 1970.

¹⁵³Nikolajs Kokorevičs, Jānis Lapsa. Nelūgtie viesi. In: Zvaigzne. Nr. 16., 20.08.1987. Pieejams: http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pp|issue:/p_001_zvai1987n16|article:DIVL407|page:26|issueType:P

¹⁵⁴Nikolajs Kokorevičs, Jānis Lapsa. Nelūgtie viesi. In: Zvaigzne. Nr. 17., 05.09.1987. Pieejams: http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pp|issue:/p_001_zvai1987n17|article:DIVL496|page:21|issueType:P

¹⁵⁵Vilis Samsons. Naida un maldu slīkšņā: ieskats ekstrēmā latviešu nacionālisma uzskatu evolūcijā. Rīga 1983. 222.lpp; Pieejams: <http://gramatas.lndb.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pp|issue:646804|page:226>

kontrolēt angļu izlūkdienesta spiegu darbības, organizējot viltus partizānu grupas. Rezultātā, angļu izlūki nenonāca saskarē ar Latvijā esošajiem partizāniem.¹⁵⁶

Savukārt, tajā pašā laikā, partizāni cerēja uz Rietumvalstu atbalstu cīņā par Latvijas neatkarību. Rietumvalstu izlūkdienesti bija ieinteresēti noskaidrot situāciju, kāda risinājās Latvijas PSR teritorijā, taču būtībā nesniedza tām ne materiālu, ne morālu atbalstu. Partizānu grupās veiksmīgi izdevās iefiltrēt čekas aģentus, kuri uzdevās par rietumvalstu pārstāvjiem. Ar čekas aģentu palīdzību tika atklātas un iznīcinātas vairākas partizānu grupas.

---

¹⁵⁶JĀNIS VĒVERS. Indīgās saknes: čekista dokumentālais apraksts. Rīga 1970.

SECINĀJUMI

Aplūkojot partizānu kustības patiesos cēloņus un izpausmes, var secināt, ka kopumā, latviešu tauta neatbalstīja nedz vācu, nedz padomju okupācijas režīmu. Nacionālās partizānu kustības laikā vairums latviešu naivi ticēja, ka padomju varas okupācijas periods Latvijas teritorijā būs īslaicīgs, jo Rietumu lielvalstis nepieļaus iepriekš brīvajām Baltijas valstīm zaudēt savu neatkarību, tādējādi sekmējot šīs kustības attīstību Latvijā. Pretestības kustības izvēršanās galvenais mērķis bija Latvijas demokrātiskās valsts atjaunošana, tādai, kāda tā pastāvējusi līdz pat 1940. gada jūnijam.

Atsaucoties uz Padomju Latvijas laikā tapušajiem avotiem, jāatzīmē, ka tie ir piesātināti ar PSRS ideoloģiju un propagandu. Darbos plaši lietota padomju terminoloģija, arī vēsturiski sagrozīti un apzināti noklusēti fakti. Jāņem vērā, ka līdz pat neatkarības atgūšanai, publikācijās pastāvēja vadošais viedoklis par bruņotās pretestības kustības izveidi un darbību. Katrā no aplūkotojumiem darbiem, partizāni tika pasniegti kā “bandīti”, vācu okupācijas varas “zvērību” turpinātāji pēc nacistiskās Vācijas sakāves Otrajā pasaules karā.

Pirmajos pēckara gados, preses izdevumos publicētie raksti, galvenokārt kalpoja par līdzekli partizānu kustības negatīvā, savā ziņā, nomelnojošā priekšstata radīšanai sabiedrībā. Padomju laika periodiskajos izdevumos bija manāma tendence visai izvērsti atspoguļot partizānu pastrādātās “ļaundarbības”, kurās ietilpa nežēlīga izrēķināšanās ar padomju patriotiem, iestāžu un saimniecības ēku izdemolēšana vai nodedzināšana utt. Atsevišķos gadījumos, uzbrūkot padomju iestādēm vai veicot atriebības akcijas, partizāni izrēķinājās ar padomju patriotiem, taču jāņem vērā, ka pēckara Latvijas teritorijā darbojās arī bandas, kuras nodarbojās ar laupīšanu un vietējo iedzīvotāju slepkavošanu. Nereti arī bandītu grupu pastrādātais tika attiecināts uz partizānu paveikto.

Padomju historiogrāfijā saistībā ar bruņoto pretošanās kustību galvenokārt sastopama publicistiska rakstura informācija atsevišķu rajonu laikrakstos. Publikācijās lielākoties tika uzsvērta padomju aktīvistu iesaistīšanās partizānu grupu apkarošanā un partizānu veiktās akcijas, kas apgrūtināja pēckara tautsaimniecības atjaunošanu, kā, piemēram, labības nodošanas procesa aizkavēšana, uzbrukumi padomju iestādēm un atsevišķiem padomju aktīvistiem kā arī mēģinājumi izjaukt Latvijas PSR AP vēlēšanas traucējot sakarus un aicinot vietējos iedzīvotājus neierasties uz vēlēšanām. Šo publikāciju autori nereti bija partizānu upuri, čekisti, atsevišķos gadījumos arī padomju žurnālisti.

Runājot par nacionālās pretošanās kustības izpētes līmeni Latvijas PSR historiogrāfijā, plašāki darbi ar zinātnisku ievirzi tika publicēti astoņdesmitajos gados. Partizānu grupu izveidei un

darbībai pēckara Latvijas teritorijā pievērsās vēsturnieki Jānis Riekstiņš un Jānis Dzintars. Pētījumos tika izmantots plašāks materiālu klāsts, tostarp, padomju aktīvistu, iestāžu darbinieku un sarkano partizānu atmiņas, kā arī tobrīd pieejamie npublicētie avoti. Tapušajos rakstos bija mēģināts lūkoties uz pretošanās kustības vēsturi apkopojošā veidā. Jāsaka, ka rakstos paustā informācija tika piesātināt ar ideoloģizētiem šabloniem un nereti neatbilda reālajai vēsturiskajai situācijai. Kā zināms, objektīva pretošanās kustības pētniecība nebija iespējama informācijas slepenības un cenzūras dēļ, kuru sekmēja padomju iekārta.

Runājot par garīdzniecības iesaisti nacionālajā pretošanās kustībā, garīdzniekiem tāpat kā vairumam Latvijas iedzīvotāju nebija pieņemama padomju okupācijas vara. To iesaisti pretošanās kustībā varētu uzskatīt kā loģisku rezultātu vēlmei atgūt Latvijas valstisko neatkarību. Pēckara periodā līdz pat astoņdesmitajiem gadiem, sabiedrībā tika realizēta anti-religiskā propaganda, kura saskatāma arī izmantotajos preses izdevumos, kur minēta pretošanās kustības izveidi Dienvidlatgalē. Jāņem vērā, ka mācītājs A. Juhņevičs aicināja cīnīties par valsts neatkarības atjaunošanu, nevis cilvēku fizisku iznīcināšanu. Vairums saskatīja naivu cerību ar vācu okupācijas varas palīdzību atjaunot Latvijas valsts neatkarību.

Risinoties Sarkanās armijas Latvijas teritorijas “atbrīvošanai”, vairums nacionāli noskaņotu Latvijas iedzīvotāju iesaistīšanos vācu veidotajās diversantu grupās saskatīja kā iespēju atjaunot Latvijas neatkarību.

Arī Latvijas PSR “spēle” ar Lielbritānijas izlūkdienestu padomju vēsturnieku skatījumā tika attēlota tikai no čekistu viedokļa puses. Lai varētu izprastu šīs “spēles” nianšes, būtu nepieciešams veikt PSRS VDK dokumentu izpēti, izmantot SIS arhīva materiālus. Jāatzīst padziļinātai kustību izpētei traucē dažu Krievijas arhīvu nepieejamība pētniekiem, patieso faktu slēpšana un falsificēšana, interpretējot visu no padomju varas ideoloģijas skatupunkta.

Vērtējot partizānu kustības gaitu, ir būtiski jāņem vērā gan ideoloģijas ietekme uz pašu izmantotā avota autoru, gan arī izmaiņas rakstītajā tuvojoties atmodas periodam. Bez tam liela nozīme ir tam, ka tā laika tekstos tiek noklusēts par IeTK tālāko rīcību ar arestētajiem partizāniem.

AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS

Publicētie avoti

1. Arhīva lieta “Lursens – S” (LPSR VDK operatīvā spēle ar angļu izlūkdienu no 1948.gada līdz 1954.gadam) (04.02.1986) Pieejams: <https://www.historia.lv/dokumenti/arhiva-lieta-lursens-s-lpsr-vdk-operativa-spele-ar-anglu-izlukdienestu-no-1948gada-lidz>
2. Ateista pārruna: katolicisma vēsturiskās saknes Latgalē. In: Ļeņina Karogs (Preiļi) Nr. 155. (30.12.1980.) Pieejams: <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:538244|article:DIVL78|query:ATEISTA%20P%C4%80RRUNA%20KATOLICISMA%20V%C4%92STURISK%C4%80S%20SAKNES%20LATGAL%C4%92%20>
3. J. AVOTS. Viņš bija sargs In: Ļeņina Karogs (Preiļi) Nr. 73., 23.06.1964 Pieejams: <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:533144|article:DIVL161>
4. IMANTS BALZOSS. Pagātnes rēgi. In: Ļeņina karogs. (Preiļi) Nr. 126. (24.10. 1964.) Pieejams: <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:533251|article:DIVL234>
5. IMANTS BALZOSS. Pagātnes rēgi. In: Ļeņina karogs. (Preiļi) Nr. 127. (27.10. 1964.) Pieejams: <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:533252|article:DIVL192>
6. O. BALDONIS. Pret vilkačiem tikai kā pret vilkačiem. In: Dzirkstele (Gulbene) Nr. 11 (24.01.1985.) Pieejams: <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pp|issue:474385|article:DIVL86>
7. JĀNIS DZINTARS. Pret Vilkačiem! In: Padomju karogs (Talsi) Nr. 56-057. (08.05.1975.) Pieejams: <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:531774|article:DIVL153|query:Pret%20vilka%C4%8Diem%20>
8. JĀNIS DZINTARS. Pret Vilkačiem! In: Padomju Karogs (Talsi) Nr.58 (13.05.1975.) Pieejams: <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:531769|article:DIVL109|query:Pret%20vilka%C4%8Diem%20>
9. JĀNIS DZINTARS. Latviešu fašistiskā buržuāzija hitleriešu izlūkdienu kalpībā In: Padomju Venta, Nr. 180 (17.11.1982.) Pieejams: <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:531769|article:DIVL109|query:Pret%20vilka%C4%8Diem%20>

viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:557004|article:DIVL119|query:Latvie%C5%A1u%20fa%C5%A1istisk%C4%81%20bur%C5%BEu%C4%81zija%20hitlerie%C5%A1u%20izl%C5%ABkdienesta%20kalp%C4%ABb%C4%81%20

10. JĀNIS DZINTARS. Frontes varoņdarbiem līdzīgi. In: Padomju jaunatne. Nr. 38. (24.02.1984.) <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:56399|article:DIVL128|query:FRONTES%20VARO%C5%85DARBIEM%20L%C4%AADZ%C4%AAGI%20>
11. AUGUSTS EGLĪTIS. Nodrošināt latviešu tautai mierīgu darbu un drošību. In: Cīņa, Nr. 215, (12.09.1945.) Pieejams: <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:260262|article:DIVL104|query:Nodro%C5%A1in%C4%81t%20latvie%C5%A1u%20tautai%20MIER%C4%AAGU%20DARBU%20un%20DRO%C5%A0%C4%AABU%20tauta%20>
12. A. GAILIS Par Padomju Latviju. In: Padomju druva. (Cēsis) Pieejams: <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pp|issue:/padr1962n029|article:DIVL113|query:band%C4%81s%20band%C4%81m%20par%20sevi%20d%C4%93v%C4%93ja%20par|issueType:P>
13. A. GAILIS. Par vilkačiem un virsvilkačiem. In: Darba karogs (Valka) Pieejams: <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:351765|article:DIVL126|query:Par%20vilka%C4%8Diem%20un%20virsvilka%C4%8Diem%20>
14. ARVĪDS GRIGULIS. Kad lietus un vēji sitas logā. In: Zvaigzne. Nr. 16. (20.08.1961.) Pieejams: <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pp|issue:102292|page:30>
15. J. GURGONS. Slepkaču ceļi zināmi, slepkavībām pelnīts sods. In: Ļeņina Karogs (Preiļi) Nr. 71. (17.06.1967.) Pieejams: <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:534100|article:DIVL163|query:Slepkavu%20ce%C4%BCi%20zin%C4%81mi%20slepkav%C4%81m%20peln%C4%ABts%20sods%20>
16. VERNOIKA KANĀLE, MARGERS STEPERMANIS. Latvijas PSR vēsture 7.-11. klasei. Rīga 1969.
17. E. KERLIŅŠ. Cīņā pret vilkačiem. In: Padomju Druva (Cēsis) Nr. 92. (01.08.1985) Pieejams: <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:383298|article:DIVL110>
18. NIKOLAJS KOKOREVIČS, JĀNIS LAPSA, LAIMONIS VĀCZEMNIEKS. Ugunsgrāmata: stāsti par čekistiem. In: Zvaigzne. Nr.23 (05.02.1985) Pieejams: <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:42316|article:DIVL383|query:UGUNSGR%C4%80MATA%20>
19. NIKOLAJS KOKOREVIČS, JĀNIS LAPSA. Nelūgtie viesi. In: Zvaigzne. Nr. 15., 05.08.1987. Pieejams: http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pp|issue:/p_001_zvai1987n15|article:DIVL402|page:28|issueType:P

20. JĀZEPS KOKOREVIČS. Kur bērņībā gājām vēžus un vēdzeles ķert. In: Vaduguns (Balvi) Nr. 6 (16.01.1990.) Pieejams: <http://periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:365197|article:DIVL135|query:Pa%20vilka%C4%8Du%20p%C4%93d%C4%81m%20>
21. VASILIJS KONONOVŠ. Tā sākās dzīve pēc kara. In: Cīņa. Nr. 31., 06.02.1988. Pieejams: http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pp|issue:/p_001_cina1988n031|article:DIVL118|query:legaliz%C4%81ciju|issueType:P
22. A. MARTINOVŠ. Otrais karš. In: Liesma (Valmiera) Nr. 43 (18.03.1988) Pieejams: <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pp|issue:342939|article:DIVL68>
23. G. MOORS. Vilkači. In: Padomju karogs. Pieejams: <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pp|issue:/paka1962n001a|article:DIVL75|query:legaliz%C4%93%C5%A1an%C4%81s|issueType:P>
24. Pārrunas par antireliģiskām tēmām: katolicisma nesenā pagātne Latgalē. In: Ļeņina karogs. Nr. 24. 27.02.1960. Pieejams: <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pp|issue:/leka1960n024|article:DIVL109|query:Vanagu%20kato%C4%BCu%20draudzes|issueType:P>
25. FRANCIS REKŠŅA, HARIJS GĀLIŅŠ. Spartaks Kurzemē: dokumentāls stāsts. Rīga 1979.
26. JĀNIS RIEKSTIŅŠ. Šķiru cīņa Latvijas laukos turpinās. In: Dabas un vēstures kalendārs 1988. gadam. Rīga 1987. Pieejams: http://gramatas.lndb.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pp|issue:/g_001_0304038702|article:DIVL2252|page:159|issueType:B
27. JĀNIS RIEKSTIŅŠ. Divi pasaules izaug ik pagastā. In: Dabas un vēstures kalendārs 1986. gadam. Rīga 1985. Pieejams: http://gramatas.lndb.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pp|issue:/g_001_0304056105|article:DIVL1101|page:143|issueType:B
28. JĀNIS RIEKSTIŅŠ. Šķiru cīņa laukos turpinās. In: Latvijas likteņgadi. 2.sējums. Rīga 1988. 97.-98.lpp
29. JĀNIS RIEKSTIŅŠ. "Pagasta partorg! Tu esi..." In: Cīņa. Nr. 201. (29.08.1970.) Pieejams: http://periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pa|issue:/p_001_cina1970n201|article:DIVL164|query:%C5%A1%C4%B7iru%20ci%C5%86as|issueType:P
30. OĻEGS RUDŅEVŠ. Ilgais ceļš kāpās. Rīga 1984.
31. VILIS SAMSONS. Naida un maldu slīkšņā: ieskats ekstrēmā latviešu nacionālisma uzskatu evolūcijā. Rīga 1983.

32. VILIS SAMSONS. (atb. red.) Latviešu cīņa Lielajā tēvijas karā. Rīga 1966.
33. ZIGMUNDS SKUJIŅŠ. Vienas nakts hronika. In: Izlase divos sējumos. Stāsti, noveles, romāni. Rīga 1986.
34. J. STARIS. Upuru bija daudz. In: Ļeņina Karogs (Preiļi) Nr. 53., 06.05.1967. Pieejams: <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pp|issue:/leka1967n053|article:DIVL158|query:m%C4%81c%C4%ABt%C4%81ja%20Juh%C5%86evi%C4%8Da%20m%C4%81c%C4%ABt%C4%81ja%20Juh%C5%86evi%C4%8Da|issueType:P>
35. OJĀRS VĀCIETIS. Tās dienas acīm. In: Karogs Nr.5. (01.05.1958.) Pieejams: <http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/?lang=fr#panel:pa|issue:60748|article:DIVL443>
36. JĀNIS VĒVERS. Indīgās saknes: čekista dokumentālais apraksts. Rīga 1970.

Literatūra

1. Bez pretošanās kustības brīvību varējām neatgūt. In: Diena 18.03.2020. Pieejams: <https://www.diena.lv/raksts/viedokli/latvija/bez-pretosanas-kustibas-brivibu-varejam-neatgut-14237843>
2. DAINA BLEIERE. Latvijas sovetizācija Baltijas valstu kontekstā. In: Latvija un latvieši 2. sējums. Rīga 2018.
3. DAINA BLEIERE. Pēckara posms (1944–1953) Baltijas valstu vēsturē: aktuālie pētniecības virzieni un problēmas. In: ANDRIS CAUNE (atb.red.) Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti 15. sējums. Totalitārie režīmi Baltijā: Izpētes rezultāti un problēmas. Rīga 2005.
4. ALEKSANDRS DRĪZULIS (red.) Latvijas PSR vēsture: No vissenākajiem laikiem līdz mūsu dienām. 2. sējums. Rīga 1986.
5. ALEKSANDRS IVANOVŠ. Nacionālā pretošanās kustība Latvijā pēc Otrā pasaules kara Latvijas historiogrāfijā. In: ANDRIS CAUNE. (atb.red.) Vēsturnieku komisijas raksti. 17. sējums. Nacionālā pretošanās komunistiskajiem režīmiem Austrumeiropā pēc Otrā pasaules kara. Rīga 2006.
6. ALEKSANDRS IVANOVŠ. Nacionālā pretošanās Latvijā 20. gadsimta 40.–80. gados Latvijas historiogrāfijā. In: ANDRIS CAUNE (atb.red.) Latvijas vēsturnieku komisijas raksti. 19. sējums. Okupētā Latvija 1940. - 1990. Rīga 2007.
7. RITVARŠ JANSONS. VDK zinātniskās izpētes komisijas raksti. 2. sējums. LPSR drošības iestāžu darbība (1944-1956) Rīga 2016.

8. TĀLAVS JUNDZIS, ZIGMĀRS TURČINSKIS. Pretošanās padomju un nacistiskajam režīmam Latvijā. In: Latvija un latvieši. 2. sējums. Rīga 2018.; 646.lpp
9. Kas nav dokumentos. In: Rīgas laiks. Oktobris 2000. Pieejams: <https://www.rigaslaiks.lv/zurnals/kas-nav-dokumentos-15760>
10. SOLVEIGA KRŪMIŅA-KOŅKOVA. Kontrole pār baznīcu Latvijas Padomju Sociālistiskajā Republikā un Padomju Sociālistisko Republiku Savienības valsts drošības institūcijās. In: VDK zinātniskās izpētes komisijas raksti. 4. sējums. Lielais brālis tevi vēro: VDK un tās piesegstruktūras. Pieejams: https://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/projekti/vdkkomisija/KruminaKonkovaSolveiga_Kontrole-par-Baznicu-LPSR-un-VDK_2016-10-23okt.pdf
11. Partizānu cīņu izpēte turpinās. In: Latvijas vēstnesis 23.07.2004. Pieejams: <http://lpra.vip.lv/turpinas.htm>
12. BORIS SOKOLOV. Postwar Resistance Movement in the Soviet Union and Countries of Eastern Europe in Russian Historiography In: ANDRIS CAUNE. (atb.red.) Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti 17. sējums. Nacionālā pretošanās komunistiskajiem režīmiem Austrumeiropā pēc Otrā pasaules kara. Rīga 2006.
13. HEINRIHS STRODS. Latvijas nacionālo partizānu karš 1944-1956. Rīga 1996.
14. HEINRIHS STRODS. Latvijas nacionālo partizānu karš 1944. – 1956. Rīga 2012. 139.lpp
15. HEINRIHS STRODS. Ievadam. In: ANDRIS CAUNE. (atb.red.) Vēsturnieku komisijas raksti. 17. sējums. Nacionālā pretošanās komunistiskajiem režīmiem Austrumeiropā pēc Otrā pasaules kara. Rīga 2006.
16. Tie, kas cīnījās par Latviju, palika mežā. In: Latvijas avīze (LA) 09.05.2016. Pieejams: <https://www.la.lv/tie-kas-cinijas-par-latviju-palika-meza>
17. ZIGMĀRS TURČINSKIS. Karš pēc kara: Latvijas nacionālo partizānu cīņas 20. gs. 40.g beigās 50. g sākumā. In: HEINRIHS STRODS (sast.) Latvijas okupācijas muzeja gadagrāmata. Karš pēc kara: 1944 – 1956. Rīga 2007. 100.lpp
18. Елена Зубкова. Прибалтика и кремль: история сталинизма 1940-1953. Москва 2008. стр.191-195

Uzziņu literatūra

1. INESIS FELDMANIS (red.) Latvijas vēsture 20 gadsimts. Rīga 2005.
2. VINCENTS KARAĻUNS. Tautas saimniecības atjaunošana un sociālisma pamatu uzcelšana. Sociālistiskās sabiedrības nostiprināšana un tālākā attīstība Latvijā (1945 – 1961) In: PĒTERIS JĒRĀNS. (atb.red.) Latvijas Padomju enciklopēdija. 5₂ sējums: Latvijas PSR. Rīga 1984.

Bakalaura darbs „Latvijas nacionālo partizānu kustība Latvijas PSR historiogrāfijas atspoguļojumā” izstrādāts LU Vēstures un filozofijas fakultātē Vēstures un arheoloģijas nodaļā.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai vai ar elektronisko parakstu parakstītajai darba versijai.

Autors: Beāte Poikāne /paraksts/ 25.05.2021.

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: Dr. hist. Jānis Ķeruss, paraksts, 25.05.2021.

Recenzents: Mg. hist. Reinis Ratnieks

Darbs iesniegts Vēstures un filozofijas fakultātē:

Studiju metodiķe:

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

_____. prot. Nr. _____, vērtējums _____

Komisijas sekretāre lektore Elīna Guščika